

Een conduitelijst voor Officieren van het Indische Leger.

Herhaaldelijk kan men zich tegenwoordig overtuigen van den minder goeden geest, die in alle rangen van het Indische Leger doorgedrongen is. Men verbeelde zich niet, dat het radicale geneesmiddel, om de malaise in het Officierskorps van een leger tegen te gaan, gelegen is in de uniformverandering, of van tijd tot tijd een twijfelachtig pluimpje. Neen, de geneesheer, die enkel een klein pleistertje op de gapende wond legt en verder niets doet, zal zijn patient niet genezen; de gevolgen van zijn niets-doen zullen niet uitblijven en misschien legt de patient er het bij af. Zoo laat men ook ons Indisch Legertje, altijd zoo geroemd, kwijnen. Het Officierskorps wordt steeds ontevredener over de toepassing van de verschillende voorschriften. Een kanker, die o. m. aan het Officierskorps knaagt, is vooral de toepassing van de regels voor de bevordering en het ontslag. Wat kan hiertegen gedaan worden? Ik wil trachten hieronder één der geneesmiddelen aan te geven, doch twijfel eenigszins of dit middel ook door het Legerbestuur zal worden toegediend. } ??

Volgens art. 42 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch Indië, is de Gouverneur-Generaal Opperbevelhebber van de in Indië aanwezige landmacht, benoemt hij de officieren en bevordert of ontslaat hij die op den voet bij algemeene verordening bepaald. De Commandant van het Leger is dus onmiddellijk aan hem ondergeschikt en ontvangt van hem zijne directe bevelen. Zelfs daar, waar de Gouverneur-Generaal volgens het regeerings-reglement verplicht is in sommige zaken het advies in te winnen van den Legercommandant, is hij toch niet gehouden om dat advies te volgen, maar neemt hij ook dan nog eene zelfstandige beslissing. Een van die gevallen, waarin de Gouverneur-Generaal verplicht is het advies van den Legercommandant in te winnen, betreft juist de bevordering der Officieren; voor hun ontslag hoort de Gouverneur-Generaal bovendien soms (doch zelden) nog den Raad van Indië. Het is van zeer veel belang om bij de beoordeelingen van plaats gehad hebbende bevorderingen en ontslagen, de verhouding van den Legercommandant tot den Gouverneur-Generaal niet uit het oog te verliezen en te bedenken dat de G.-G. ten slotte

de persoon is, die de volle verantwoordelijkheid draagt voor alle onbillijkheden, die op het stuk van bevordering en ontslag mochten worden begaan.

Welke zijn nu de hoofdregels voor de bevordering? De bevorderingen geschieden wapens- en dienstvaksgewijze, bij het ontstaan van vacatures in den hoogereren rang, uit de oudsten van de onmiddellijk lageren rang, voor zoover deze bij *onberispelijk* gedrag, *genoegzamen* dienstijver, de *vereischte* kunde en de *volkomen geschiktheid* voor den hoogereren rang bezitten.

Gaat men nu die vier eischen voor de bevordering na, dan kan men al aanstonds toegeven, dat de drie eerstgenoemde, die het gedrag, den dienstijver en de kunde betreffen, ontwijfelbaar billijk zijn, al moet erkend worden, dat de eisch betreffende het gedrag lang niet laag is gesteld. Iets anders is het met den vierden eisch, want *wie* kan zeggen, dat hij volkomen geschikt is voor den hoogereren rang, *wie* kan zelfs zeggen, dat hij volkomen geschikt is voor den rang, dien hij bekleedt? Volkomen geschiktheid is een mooie phrase, maar een slechte eisch, want zonder nadere omschrijving laat die uitdrukking de schoonste gelegenheid open tot telkens afwisselende inzichten betreffende de maat, waartoe men bij het stellen er van moet gaan en kan zij zelfs bij de beste trouw van de zijde der machthebbenden aanleiding geven tot het begaan van allerlei onbillijkheden, tot het meten met onderscheidene maten, tot het werken in het belang van eene bepaalde categorie van personen, die toevallig invloed kunnen uitoefenen, en tot het uitvoeren van beslissingen, die zeer in het nadeel van sommigen kunnen uitvallen. Om deze en dergelijke redenen is die eisch — zoo gesteld — te eenen male af te keuren. In zake de bevordering en het ontslag moet door het Legerbestuur zoo mogelijk zelfs de schijn van het kwaad vermeden worden! De eisch van volkomen geschiktheid is ook een machtig wapen in de handen van het Legerbestuur, als het b. v. een verouderd officierskorps moet gaan verjongen, als het de uitstooting uit het leger moet gaan toepassen ter wille van landsbelangen, maar zelfs in die gevallen is een openlijk definiëeren der werkelijk gestelde eischen beter dan het in stilte toepassen van nuttig geoordeelde regels. In de practijk is de eisch van onberispelijk gedrag geheel en al in de schaduw gesteld, ter wille van den eisch van volkomen geschiktheid, die zóó overwegend is geworden.

Tegen het streng toepassen van laatstgenoemden eisch heeft men nimmer opgezien, aan het onverbiddelijk eischen van onberispelijk gedrag heeft men zich nimmer goed durven wagen en toch kan men zich geen volkomen geschiktheid zonder *onberispelijk* gedrag denken.

Lettende op de allereerste beginselen voor de instandhouding van een leger, die vóór alles eene onvoorwaardelijke achting van den mindere voor den meerdere eischen, zou men zeggen, dat onberispelijk gedrag met wat minder geschiktheid verre moet gesteld worden boven meerdere geschiktheid bij minder goed gedrag. De vraag is dan ook

niet ongewettigd of oorspronkelijk de eerste eisch ook niet de voor naamste is geweest, en of voor *volkomen* geschiktheid niet *voldoende* geschiktheid behoorde gelezen te worden? Het logische van het doen dezer vraag springt nog meer in het oog, als men let op de werkelijk bescheiden gestelde tusscheneischen, die alleen *genoegzamen* dienstijver en *vereischte* kunde vergen. Het is zeker waar, dat onder buitengewone omstandigheden, in tijden van gevaar, onder verhoudingen, waarbij grof spel moet worden gespeeld, alle macht somtijds in handen moet worden gesteld van personen, die uitblinken door het bezit van de dan vereischte eigenschappen, ook al zoude hun zedelijk gedrag nog zoo veel te wenschen overlaten; maar als regel voor gewone tijden moet een onberispelijk gedrag gaan vóór buitengewone geschiktheid, ter wille van den goeden geest en de tucht, die van onberekenbaar belang zijn voor de Regeering, welke onder de chefs, die uitblinken door hun karaktereigenschappen, steeds voldoende geschikten voor de te vervullen betrekkingen zal kunnen vinden.

Kan men na het hier aangevoerde toegeven, dat de vierde der gestelde eischen veel te zwaar is gesteld en dat hij, ter wille van den goeden geest onder de officieren, dringend nadere omschrijving behoeft, die noodzaak zal nog klaarder aan den dag treden, als men ook bedenkt, dat de laatste der zooveen genoemde voorwaarden, voor het ontslag, dat niet op verzoek wordt verleend, tegenwoordig reeds geacht wordt aanwezig te zijn als de officier, die de geschiktheid voor den hooger rang niet bezit, het aan den lageren rang verbonden pensioen verdiend heeft. De redeneering, die daarbij gevolgd wordt, is dan dat het gemis aan geschiktheid voor den hooger rang den lust uitdooft voor het vervullen der plichten, die verbonden zijn aan den lageren rang en daarmede zelfs de geschiktheid voor dien rang doet verloren gaan. In hoeverre deze redeneering juist is, laat ik in het midden, over de noodzakelijkheid om haar te huldigen, wil ik niet oordeelen, maar dat zij onbeschrijfelijk vernederend werkt op hen, die daarvan het slachtoffer zijn, is ontegenzeggelijk waar. Ook met het oog hierop is het noodzakelijk, dat beter, — neen, dat worde omschreven, aan welke eischen de dragers van elken rang behooren te voldoen.

Ik wensch hierbij op te merken, dat de beoordeelingen voor de geschiktheid voor den majoorsrang bij de infanterie in eerste instantie reeds geschieden door een 26-tal autoriteiten van wie verscheidenen dien rang zelf nog maar kort geleden hebben behaald. Welk een afstand dan kan ontstaan tusschen de geschikten volgens den minst en den meest eischenden chef is gemakkelijker te denken dan te beschrijven. Met die gedachte is het niet moeilijk aan te nemen, dat het nog wel eens wil voorkomen, dat een beter geschikte door een veel-eischer te licht en een minder geschikte door een weinig-eischer zwaar genoeg wordt bevonden. Alle onderstellingen betrekkelijk kwade trouw wegwerpende, wordt dan toch een grievende onbillijkheid begaan, die te erger is naarmate zij dieper wordt gevoeld door hen, die het meeste

gevoel van eer bezitten. En dan nog, hoeveel majoors bijv. blijken niet na een paar jaar reeds ongeschikt voor den hooger rang of den eigen rang te zijn, die gedurende hun hoofdofficierschap toch maar met een onbetwistbaar brevet van bevoegdheid hebben geoordeeld. Op grond van al deze en dergelijke overwegingen dringt dan ook hoe langer hoe meer de noodzakelijkheid van eene juiste omschrijving der eischen, waaraan men wil, dat de dragers van elken rang moeten voldoen, zich op den voorgrond, wil men voorkomen, dat de beschuldigingen, die werden geuit, zullen neêrkomen op het hoofd van den Vertegenwoordiger der Kroon in Nederlandsch-Indië!

Indien de Regeering met het Legerbestuur medegaat, waar het laatste voorstelt om de eischen hoog te stellen, het zij zoo, niemand kan daar rechtmatige grieven tegen hebben. Indien men de eischen voor het *gros te hoog* stelt, dan kan men zich ook daar nog bij neerleggen, want slechts een zeker procent behoeft tot hoogere rangen op te klimmen; maar indien men eischen stelt waaraan *niemand* geheel kan voldoen en het dan zelf in de hand houdt om hen door te laten of tegen te houden die men wil, dan werkt men een kwaad in de hand, dat ten sterkste moet worden bestreden, dan baant men den weg voor intrige, strooplikerij, beentjelichterij en ik weet niet welke ondeugden meer, dan werkt men de onbaatzuchtige kameraadschap tegen, in stede van haar in de hand te werken.

Tot zoover volgde ik een voorvechter van de belangen der officieren in Indië. Hij, die het bovenstaande begrepen heeft, zal het met mij eens zijn, dat het stelsel, waarbij slechts één persoon alle officieren beoordeelt en toetst aan de voorgeschreven eischen, meer waarborg oplevert, dat allen met dezelfde maat gemeten worden. Die persoon moet dan zijn de Commandant van het Leger; hij, die de voordrachten tot bevordering doet; hij, die den Gouverneur-Generaal met advies ter zijde moet staan. Een Legercommandant kan geen billijke voordracht doen, kan geen goed advies leveren, wanneer hij zelf niet oordeelen kan, doch alleen moet afgaan op de invulling van de conduitelijst, waarin het soms zoo arbitrair ingevulde *geschikt* of *ongeschikt* voorkomt, zonder verdere gegevens. Hij kan zelfs in dwaling geraken, wanneer de achtereenvolgende chefs het reeds met elkander niet eens waren. De Legercommandant alléén, moet oordeelen over de al dan niet-geschiktheid voor den hooger rang en niemand beneden hem. Hem worden door de verschillende chefs, die een officier onder hunne bevelen hebben gehad, de gegevens verstrekt, om volledig te oordeelen. De meening en gevoelens van die verschillende chefs blijven achterwege. Zij noteeren slechts in de conduitelijst alles wat zij weten, kundigheden, karakter, gedrag, straffen en aanmerkingen van den te beoordeelen officier, zooals hier aan het einde van dit opstel aangegeven is in Model A. Het beoordeelen door den Legercommandant alléén, geeft het voordeel, dat alle officieren van het geheele leger over denzelfden kam geschoren worden. De Legercommandant leert zijne officieren hierdoor

beter kennen; de fouten en gebreken in het officierskorps kan hij eenigszins nagaan, en hij kan maatregelen beramen om het een of ander euvel weg te nemen; hij leert uit de aanmerkingen der chefs, dezen van een andere zijde kennen, wat hem te pas kan komen bij eventueele voordracht tot bevordering van die chefs zelve. Het onderzoek naar de waarde van een te beoordeelen officier, zal grondiger kunnen zijn en minder omslachtig, terwijl het jaarlijks invullen der kolommen met algemeene termen en résumés veel geschrijf geeft, tijd rooft, jaarlijksche reclames doet geboren worden en menig chef, die nauwgezet en eerlijk is, jaarlijks een *mauvais quart d'heure* bezorgt.

Hoe goed de Regeering het ook bedoeld heeft met het gouvernementsbesluit in 1898 over de conduite-beoordeelingen, toch wordt het daarin vervatte begrip op eigenaardige wijze, om niet te zeggen Macchiavelistische wijze, op sommige punten door het Departement van Oorlog in Ned.-Indië uitgewerkt. Maar, het is de bedoeling niet van dit opstel om dat besluit af te breken, doch om een voorstel te doen, ten einde de meest mogelijke waarborgen te verkrijgen voor de officieren, dat hunne toekomst niet klakkeloos vergooid wordt. Velen, ja, te veel hebben hun loopbaan zien afbreken door willekeur, intrige, ja, soms ook wel door kwade luimen van de uitverkorenen van het zwakke geslacht, die zich mochten verheugen in de liefde van den chef van het slachtoffer, kortom om tal van redenen, die met de *geschiktheid* voor een hooger rang *niets* te maken hebben. De quaestie van sympathie of antipathie treedt in mijn voorstel niet meer op den voorgrond, want de uiting daarvan wordt in hoofdzaak gesmoord, doordien geen meening of gevoelen over den te beoordeelen officier meer gevraagd wordt. De invulling wordt gegrond op feiten en die feiten moeten genoemd worden, voorts op aanmerkingen en straffen, waarop de betrokkene het recht heeft direct zijne op bewijzen gegronde verdediging te voegen. Het, op de tegenwoordige wijze van invulling uitgebrachte oordeel in de verschillende kolommen, doch vooral de kolommen van het achterblad der conduitelijsten, geschiedt voornamelijk op herinnering aan het afgeloopen jaar, terwijl het den beoordeelde dikwijls moeilijk valt om zich te rechtvaardigen, zoodat hij dan ook vaak op zijne ingediende memorie van verdediging een zeer groote nul ziet volgen. Want hoe moet thans het onderzoek geschieden? Niets staat op papier, tenzij men zich aan eene gevoerde correspondentie kan refereeren. De invulling van de door mij voorgestelde conduitelijst, die ook grootendeels de vroegere punten van beoordeeling betreft, geschiedt over den tijd, gedurende welken een te beoordeelen officier één bepaalden rang bekleedt en niet jaarlijks. De Legercommandant verneemt dus de op- en aanmerkingen en notitiën van verschillende chefs en met die gegevens in de hand zal een oordeel gemakkelijker en ook billijker te vellen zijn, dan volgens de tegenwoordige wijze van handelen. Men denke bijv. terug aan de groote manoeuvres, waarbij een of ander slachtoffer afgemaakt moest worden, en de haren rijzen dan nog te

berge, bij de herinnering aan het leed, dat een ongelukkig, vaak hoogst verdienstelijk man, ondervond, door de onwelwillendheid van den leider, — gezwegen nog van de omstandigheid, dat het hoofddoel van de manoeuvre, oefening voor allen, geheel uit het oog werd verloren.

Er is al veel geschreven in tijdschriften en in dagbladen over de malaise in het Indisch Officierskorps en daarbij dikwijls gewezen op de bevorderingsquaestie en de geheime conduitelijsten, die bron van ongerechtigheden, doch de goden in den hoogen militairen raad schenen aan dat oor doof te blijven.

Men lette er wel op, dat ik het officierskorps van het Indische Leger op het oog heb. In beginsel ben ik er tegen, dat den betrokken officier inzage verleend wordt van zijn *geheele* conduitelijst. Het ongunstige gedeelte *moet* hem medegedeeld worden en komt hij dus te weten. En wat hem nu verzwegen wordt, mag hem geen nadeel kunnen doen. Het gaat toch niet aan, dat een officier aan zijn chef vraagt, „mag ik eens weten, hoe goed u over mij denkt?” Wat hem medegedeeld *moet* worden, zal hem al genoeg zijn voor een gerust of ongerust geweten. Men zegt wel eens „gedachten zijn tolvrij”, hier nu wordt de uitzondering gemaakt, dat neêrgeschreven slechte gedachten dat niet zijn.

Na al hetgeen mij noopte eene wijziging voor te dragen in de grondslagen der bevordering van de Officiëren van het Indische Leger, neem ik mij voor, thans mijn denkbeeld daarover te ontvouwen. Het goede en noodzakelijke behoudende en wijzigende uit vroegere Algemeene Orders, vooral wat het inschrijven en verzenden der conduitelijsten betreft, kom ik tot het volgende, waaruit men zal zien, dat ik wil breken met de jaarlijksche inschrijving en opzending.

INSTRUCTIE, *betreffende het inschrijven en verzenden van conduitelijsten der hoofd- en verdere officieren van het Nederlandsch-Indische Leger.*

§ 1. Ieder zelfstandig of gewestelijk dienstchef, commandant van een korps of zelfstandig gedeelte daarvan, houdt van ieder onder zijne onmiddellijke bevelen dienend officier eene afzonderlijke conduitelijst aan, waarvan het duplicaat berusten zal bij den onmiddellijk boven hem gestelde meerdere.

§ 2. Deze lijst, ingericht volgens het hierbij gevoegd Model A, moet *geheim* worden behandeld en daarvan mag dan ook aan niemand inzage worden gegeven of eenige mededeeling worden gedaan, dan alleen aan de bevoegde autoriteiten en in de gevallen van ongunstige beoordeeling, aanmerkingen of straffen, aan den betrokken officier, die voor de kennisname teekent, waarvoor een kolom is gereserveerd op folio 8. Van de ongunstige beoordeeling op de voorgaande folio's wordt den officier inzage en afschrift verleend.

§ 3. De origineele conduitelijsten van zelfstandige dienstchefs en van alle korpscommandanten, behalve die der Infanterie te Magelang, welke

gedeponeerd zijn bij den Commandant der Infanterie aldaar, berusten bij den Afdeulings- of Gewestelijken Militairen Commandant, die van de commandanten van zelfstandige korpsgedeelten bij den Korpscommandant; die van de Afdeulings- of Gewestelijke Militaire Commandanten — in hun functie van gewestelijk infanteriechef — bij den Chef van het Wapen der Infanterie; die van den Algemeenen Wapen- of Dienstchef, van den Chef der 1e Afdeeling van het Departement van Oorlog en van den Chef van het Kabinet bij den Commandant van het Leger.

§ 4. De conduitelijst wordt zoo ingericht, dat zij alle op- en aanmerkingen en straffen tijdens den actueelen rang van den te beoordeelen officier kan bevatten. Bij elke bevordering wordt eene nieuwe conduitelijst aangelegd en ingevuld. De folio's 1, 2 en 3 worden te voren op het Departement van Oorlog ingevuld naar de voorgaande lijsten of 't stamboek.

§ 5. Bij verplaatsing van eenig officier wordt de conduitelijst in duplo met het extract-straiboek den commandeerenden officier, die den betrokken officier na zijne overplaatsing moet beoordeelen, toegezonden, wanneer deze het korps of gedeelte van het dienstvak, waartoe hij laatstelijk behoorde, feitelijk verlaten heeft. Deze toezending geschiedt steeds door tusschenkomst van de betrokken Afdeulings- of Gewestelijke Militaire Commandanten, die het origineel aan den onmiddellijk boven den officier gestelden chef en het duplicaat aan den op dezen volgende meerdere van dien officier zendt.

§ 6. Bij verloven naar Nederland, op non-activiteitstelling en andere gevallen, waarin officieren bij het Leger bepaaldelijk worden afgevoerd, worden de hun betreffende conduitelijsten (in duplo) den Algemeenen Wapen- of Dienstchef aangeboden, ten einde bij eventueelen terugkeer uit Nederland, in activiteitsherstelling of nadere indeeling van den belanghebbende aan het korps, waarbij hij alsdan wordt ingedeeld, toegezonden of op andere wijze benut te worden. In geval van evacuatie of overplaatsing zonder bepaalde indeeling van de buitenbezittingen naar Java of Sumatra's Westkust, worden de bij § 5 bedoelde bescheiden gezonden aan den Commandant der Afdeeling of van het Gewest, waarheen de evacuatie of overplaatsing geschiedt (zie A. O. 1894 N°. 36).

§ 7. Bij verloven naar Nederland moeten deze bescheiden den Algemeenen Wapen- of Dienstchef worden aangeboden door tusschenkomst van den Commandant van de Afdeeling of van het Gewest, waar de inscheeping naar Nederland plaats heeft, ten einde door dezen vooraf alsnog voor zooveel noodig te worden aangevuld.

§ 8. Bij bevordering of na in activiteitsherstelling ontvangt de Afdeulings- of Gewestelijke Militaire Commandant de conduitelijst (in duplo) van den betrokken officier en handelt volgens § 5. De niet meer te benutten conduitelijsten blijven bewaard aan het Departement van Oorlog bij den Algemeenen Wapen- of Dienstchef (A. O. 1894 N°. 36).

§ 9. De beoordeelingen, aanmerkingen en straffen, moeten onmiddellijk worden ingeschreven, nadat zij gemaakt of opgelegd zijn. De aan-

teekeningen der aanmerkingen en straffen worden den officier vertoond en, zoo deze geene verdediging heeft in te brengen binnen 24 uur, voor kennisname, met „gezien” geteekend. Wenscht hij eene aanmerking te weêrleggen, dan is hem tweemaal 24 uur tijds gegund, om deze weêrlegging in te schrijven. Tot bevordering eener nauwkeurige en nette afdoening wordt ten zeerste aanbevolen een en ander te doen, na gehouden bespreking.

§ 10. De conduitelijst wordt steeds onmiddellijk bijgehouden, zoodat bij verplaatsing van den chef of van den officier, de invulling niet in alle haast geschiedt, of reden tot oponthoud veroorzaakt. Zoo noodig worden elke zes maanden de duplicaat-conduitelijsten den betrokken chefs toegezonden ten einde de duplicaat-bescheiden overeenkomstig de orginee te werken. Het duplicaat wordt den officier niet vertoond.

§ 11. De officieren van het Nederlandsche Leger, bij het Nederlandsch-Indische Leger gedetacheerd, zullen op dezelfde wijze beoordeeld worden, over den tijd, gedurende welken zij in de sterkte van laatstgenoemd leger hebben behoord.

§ 12. Wanneer de beoordeeling heeft plaats gehad door den Commandant van een zelfstandig korpsgedeelte, worden de bescheiden hiervoren bedoeld in de eerste plaats gezonden aan den chef, die het geheele korps onder zijne bevelen heeft. Deze zendt die vervolgens aan den Afdeelings- of Gewestelijken Militairen Commandant binnen wiens ressort het gedetacheerde korpsgedeelte in garnizoen ligt.

§ 13. De Afdeelings- of Gewestelijke Militaire Commandant, evenals de Korpscommandant, kunnen, indien zij het noodig oordeelen, hunne bemerkings of verbeteringen er bijvoegen op eene afzonderlijke nota, die bij de conduitelijst bewaard en overgelegd worden. Niets mogen zij in de aanmerkingen en eenmaal ingeschreven straffen veranderen. De straffen moeten geheel overeenkomen met het strafboek.

§ 14. Ingeval de bevoegde autoriteit het noodig oordeelt inzage daarvan te nemen, zal steeds de orginee conduitelijst toegezonden moeten worden, na vooraf het duplicaat ontvangen te hebben, waarin tijdelijk de te maken aanmerkingen ingeschreven worden en deze door den officier geteekend of overeenkomstig § 9 ingevuld wordt. Na terugontvangst wordt het origineele c.q. bijgewerkt en als voren gehandeld en daarna het duplicaat teruggezonden aan den chef, die het in bewaring moet hebben.

§ 15. De Compagnies-Commandant van den betrokken officier, zal bevoegd zijn onder geheimhouding inzage te verzoeken van de conduitelijsten zijner officieren. De door hem gemaakte aanmerkingen of opgelegde straffen dient hij schriftelijk in, in den vorm van extra-rapporten in duplo. Deze blijven bewaard en worden overlegd bij de conduitelijsten en de duplicaten den C.-Ct. geteekend geretourneerd. Het rapport wordt door den chef woordelijk overgenomen en onderteekend.

§ 16. De bemerkings, welke de bevoegde autoriteiten hebben te

maken, worden, zoo noodig, terstond bij terugontvangst ingeschreven en „op last van” door den onmiddellijken chef, die het origineel moet invullen, daarop onderteekend.

§ 17. Bij alle rapporten, voordrachten, enz., die eene beschikking vereischen van den Commandant van het Leger of waarbij het tot een juiste beoordeeling van het te behandelen onderwerp noodig is, het gedrag en de bekwaamheden van den betrokken persoon te kennen, worden door den Algemeenen Wapen- of Dienstchef de door hem opgevraagde origineele conduitelijsten en het daarbij behoorend extract- strafboek overgelegd, welke stukken bij de afdoening worden teruggezonden. Hetzelfde geschiedt, wanneer de beoordeeling geschieden moet door de Regeering. Voorts behooren alle bescheiden steeds aan het Departement van Oorlog te worden aangeboden van ieder ontslagen officier en wel onmiddellijk, nadat hij het korps of den dienst verlaten heeft.

Algemeene opmerkingen omtrent de inschrijving.

§ 18. Het kan bijna overbodig geacht worden op te merken, dat de invulling met de meest mogelijke nauwgezetheid en eerlijkheid moet geschieden en dat er diensvolgens verband moet bestaan in de uitgebrachte gevoelens. Beknoptheid en duidelijkheid, vooral het noemen van bepaalde feiten en omstandigheden en het vermijden van algemeene termen, waaromtrent twijfel zou kunnen ontstaan, wordt zeer aanbevolen.

§ 19. Alleen bij eene zoodanige wijze van invullen kunnen de conduitelijsten worden, wat zij zijn moeten, nl.: bescheiden, die den Commandant van het Leger in staat stellen, om zich zonder nadere inlichtingen, een alleszins juist en volledig oordeel over den persoon te vormen.

De te maken aanmerkingen moeten van dien aard zijn, dat zij van invloed zijn op de beoordeeling door den Legercommandant. Bij het inschrijven der aanmerkingen moet het betreffende feit duidelijk aan 't licht komen.

§ 20. De verdediging van den officier moet duidelijk, kort en op gepaste wijze zijn uitgebracht en de noodige bewijskracht bezitten. Hij kan daarbij alle middelen gebruiken, waarop het bewijs gegrond kan worden.

§ 21. Rechtvaardigheid en onpartijdigheid moeten steeds bij iederen chef het richtsnoer zijn bij de invulling der conduitelijsten; zijne ondergeschikte officieren moeten allen met gelijke maten worden gewogen.

Men zij indachtig, dat de gemaakte aanmerkingen ook een leidraad vormen tot eigen beoordeeling door hogere chefs. Zonder onderscheid van persoon of betrekking moet ieder officier zoodanig beoordeeld worden, als hij in de oogen van den beoordeelenden chef werkelijk is.

De erkenning van buitengewone kunde, ijver en verdiensten moet tot de uitkomst leiden, dat de aandacht van hogere chefs en desnoods van de Regeering op eenig officier gevestigd wordt; terwijl daarentegen de vermelding der weinige begaafdheden en geringe belangstelling

voor den dienst te zijner tijd zoodanig officier ongeschikt moet maken voor zijne betrekking en een gepast middel aan de hand doen, hem, die het leger niet tot eer strekt, er uit te verwijderen.

§ 22. De conduitelijsten moeten, voor zoover hierop geen uitzondering is gemaakt, door de autoriteit, die de origineele conduitelijst onder zijne berusting heeft, eigenhandig worden ingevuld. Het is niet geoorloofd in de lijsten te radeeren of over het reeds ingevulde heen te schrijven. Is het noodzakelijk het ingevulde te wijzigen, dan moet dit geschieden door doorhaling van het geschrevene (evenwel niet onleesbaar gemaakt) met gewone inkt en het dáárboven of dááronder opnieuw schrijven, met bijplaatsing van de paraaf.

§ 23. Het is niet geoorloofd buiten de grenzen van elke kolom te schrijven. Zijn er bijzonderheden te vermelden, waartoe de ruimte in de daarvoor bestemde kolom of op het blad mocht ontbreken, dan zal de mededeeling dier bijzonderheden moeten geschieden op eene afzonderlijke nota, welke aan het blad of de kolom gehecht wordt.

§ 24. Wanneer de autoriteiten, die de invulling moeten verrichten van de folio's 4, 5, 6 en 7, op het punt mochten staan hun standplaats of korps te verlaten, dan behoort die invulling vóór hun vertrek te geschieden.

§ 25. Van de officieren, die bij andere korpsen, wapens of diensten gedetacheerd of elders werkzaam gesteld zijn, wordt de beoordeeling uitgebracht door den chef ter beschikking van wien zij gesteld zijn en met die beoordeeling overigens gehandeld als voor de andere officieren is voorgeschreven, doch de inschrijving moet geschieden met blauwen inkt. (Zulks om de aandacht van den Legercommandt. er op te vestigen, dat die officier niet de aan zijn rang verbonden diensten heeft verricht.)

Bijzondere opmerkingen betrekkelijk het inschrijven.

§ 26. Folio 1 of vóórblad.

Op het bovenste gedeelte van het blad, in den linkerbovenhoek, wordt duidelijk vermeld „*Origineel*” of wel „*Duplicaat*”; in het midden op de daarvoor bestemde plaats, de rang en het wapen van den officier, wiens naam en voornamen voluit volgen.

Sub a. Kortweg datum, maand en jaartal invullen;

„ b. de naam van de geboorteplaats, zooals in het stamboek voorkomt;

„ c. voor de officieren, herkomstig van de Kon. Militaire Academie, wordt als datum vermeld, de dag van aankomst bij die inrichting; voor de officieren, die als pupil in dienst traden, de datum, waarop zij bij het leger ingelijfd werden;

„ f. is de vader overleden, dan wordt de vermelding voorafgegaan door „in leven”.

§ 27. Folio 2. De krijgsbedrijven slechts aanduiden door het jaartal en den plaatsnaam, waar zij hebben plaats gehad; b.v. 1894, Lombok; 1885, 1886, 1887, Atjeh; 1899, 1900, Zuid-Afrika.

De bekomen wonden worden ingevuld, gelijkloidend aan het stamboek. Voorts worden op dit folio vermeld, de bijzondere daden, welke den officier in zijn stand of wel als mensch tot eer strekken.

§ 28. Folio 3. Hier te vermelden alle decoratiën, die de officier gerechtigd is te dragen. Allen voluit te melden. Verder worden in de onderste helft van dit folio vermeld de data der reeds gemaakte bevorderingen; de verloven naar het buitenland; krijgsgevangenschap met vermelding van welken datum tot welken datum en de plaats zijner krijgsgevangenschap; detacheringen en ter dispositiestellingen van den officier, waardoor hij als niet bij zijn wapen of zijn dienstvak dienende beschouwd dient te worden.

§ 29. Folio 4; wordt in 4 kolommen verdeeld:

Kolom I. De geestvermogens, waaromtrent de invulling geschiedt, met „goede”, „zwakke”, „uitstekende” en dergelijke korte bepalingen.

Kolom II. Hier slechts éénmaal in te vullen wáár de officier opgeleid is. Vervolgens eene opgave, enkel van alle wetenschappen, waarvan de officier blijk geeft of gegeven heeft, aanmerkelijk meer kennis te bezitten dan wat voor het examen voor officier gevorderd wordt en ook die waarop hij zich met succes toelegt en waarin hij uitmunt boven zijne kameraden. Als de officier in militaire zoowel als in wetenschappelijke vakken bewijst, niet op de hoogte te zijn en daardoor in zijne diensten tekort schiet (wat ook moet blijken uit de gemaakte aanmerkingen en straffen op folio 8), moet dit duidelijk vermeld worden. Vreemde talen, waarvan de officier zich vloeiend kan bedienen en waardoor hij geschikt wordt voor speciale betrekkingen, als bij vreemde gezantschappen of vorsten, of voor zendingen, enz., moeten hier vermeld worden. Middelmattige kennis van vreemde talen of wetenschappen maakt de invulling onnoodig.

Onder talenten worden alleen gerekend, diè waarvan de kennis en meerdere ontwikkeling tot bijzondere aanbeveling strekken tot nut en belang van den lande of het leger, hieronder vallen hand-, rechtlijnigen topographisch teekenen, schilderen, fotografeeren, muziek, boetsieren, het houden van voordrachten, schermen en gymnastiek, indien deze als talent beschouwd kunnen worden.

Kolom III. Hier te vermelden bij welke gelegenheid of onder welke omstandigheden gebleken is, wat in kolom II is vermeld.

Kolom IV. Alléén de handteekening van den invuller en de betrekking b. v. Det.-Cdt., Korps-Cdt., enz.

§ 30. Folio 5 wordt in 4 kolommen verdeeld.

Kolom I. Kort, met enkele bijvoegelijke naamwoorden invullen. Wanneer de officier tekort schiet in flinkheid, bedaardheid of moed, moet zulks speciaal vermeld worden en zulks ook blijken uit folio 8. Overigens moet het eigenaardige van het karakter, in welken zin ook, zooveel mogelijk uitkomen. Prijzenswaardige trekken in het karakter zal men signaleeren; eigenaardige gebreken en laakbare neigingen niet verzwijgen. Ieder chef, belast met de invulling, zal deze kolom moeten

invullen, zoodra hem iets blijkt wat nog niet vermeld is, ook de verbeteringen in het karakter moeten worden medegedeeld.

Kolom II. Hier in te vullen de gedragingen in- zoowel als buiten dienst en onder de wapenen, in 't openbaar en in gezelschappen zoo mogelijk ook in zijn privé leven. De gezelschappen, waarin de officier bij voorkeur verkeert, naar hunne soort te qualificeeren; of hij zich aan sterken drank of andere bedwelmende middelen te buiten gaat; of hij zich aan hazardspelen overgeeft; of hij een officier geheel onwaardige schulden maakt, b. v. voor drank, door verkwisting of onzedelijke levenswijze; enz.; enz. Indien gegronde klachten ingekomen zijn over schulden, moet duidelijk uitkomen, bij de vermelding daarvan, of zij het gevolg zijn van eigen toedoen of van overplaatsingen, gevorderde diensten, diefstal, brand, oplichterij, al zulke redenen, die niet door eigen toedoen zijn geboren geworden en door hem niet vermeden hadden kunnen worden.

Kolom III. Hier op te nemen ijver en lust voor den dienst, zijne opvatting omtrent voorschriften en orders (wanneer deze opvattingen eigenaardig zijn), hoe hij zich gedraagt ten opzichte zijner minderen en met hen omgaat, hun vertrouwen inboezemt of niet en ook of hij flink voor zijne minderen durft optreden in zake hunne belangen en rechten.

Kolom IV. Zie onder folio 4, kolom IV.

§ 31. Folio 6 wordt in 4 kolommen verdeeld.

Kolom I. Schiet de officier in aplomb te kort, dan moet zulks vermeld worden. Bij de invulling zal gelet worden op de militaire houding en het tenue, of hij een voor een militair slecht of minder gewenscht voorkomen heeft, of hij zich steeds netjes en zindelijk kleedt en rein is op lichaam en woning. Alleen het ongunstige te vermelden, overigens kortweg met „goed” in te vullen.

Kolom II. Bij geschiktheid voor den dienst in 't algemeen en voor den dienst te velde in 't bijzonder, wordt hiervan melding gemaakt met de woorden „voor beiden geschikt.” In deze kolom moeten ook de gebreken omschreven worden welke den officier mettertijd ongeschikt kunnen maken voor de vervulling van de een of ander dienstbetrekking of hem reeds dadelijk hinderlijk zijn in de uitoefening zijner functiën. De vermelding eenmaal plaats gehad hebbende behoeft niet herhaald te worden, indien geene verandering plaats grijpt.

Kolom III. In deze kolom wordt aanteekening gehouden van den graad van bekwaamheid in het paardrijden of wielrijden en of hij genoegzaam bedreven is en aan de eischen voldoet om in gevorderde diensten te paard zijne plichten te vervullen of aan de eischen voldoet voor militair wielrijden, zooals die reeds in vreemde legers gevorderd worden. Bij troepen te paard en bereden officieren moet tevens vermeld worden of hij goed bereden is en of hij veel lust voor de rijkunst en paardenkennis aan den dag legt.

Kolom IV, zie onder folio 4, kolom IV.

§ 32. Folio 7 wordt in 3 kolommen verdeeld.

Kolom I. In deze kolom te vermelden voor welke speciale betrekkingen de officier wordt aanbevolen. Wordt hij nergens voor in aanmerking gebracht dan blijft dit folio oningevuld.

Kolom II. De gronden, waarop de officier wordt aanbevolen, moeten berusten op schriftelijk geuite meeningen, verslagen of rapporten, of het behoorlijk hebben waargenomen van die betrekking, enz. Meerdere kennis van talen of wetenschappen, gebleken uit opdrachten of gehouden voordrachten in 't openbaar (waaronder ook verstaan wordt debatten in gesloten gezelschappen), moeten bijzonder aangegeven worden als juiste aanbeveling.

§ 33. Folio 8 wordt in 6 kolommen verdeeld.

Kolom I, zie het hoofd.

Kolom II, idem.

Kolom III en IV, afschrift uit het strafboek van den officier.

Kolom V bevat de aanmerkingen en berispingen, welke van invloed zijn op de beoordeeling van den Legercommandant bij voordracht tot bevordering of anderszins. De aanmerkingen moeten duidelijk het feit omschrijven, waarover de aanmerking gemaakt wordt. Algemeene beoordeelingen, waaruit men meer of minder zal kunnen afleiden, mogen niet gebezigd worden. Alleen, bij herhaling van begane feiten, die op zichzelf weinig beteekenen, doch door de herhaling bezwarend worden en invloed kunnen uitoefenen op de beoordeeling, worden in een collectieve aanmerking opgenomen, b.v. met de woorden: „Nalatigheid in het opvolgen van gegeven bevelen, als.....(hierbij in te vullen de gegeven bevelen, die niet volledig opgevolgd zijn en 't verzuim nog niet bepaald strafbaar was).

Berispingen, over tekortkomingen in den dienst of gedragingen in strijd met het algemeen begrip van wellevendheid in 't openbaar of in fatsoenlijke gezelschappen, *moeten* in deze kolom worden opgenomen.

Kolom VI. In deze kolom mag alleen de betrokken officier schrijven en alles opnemen, wat hij tot zijne verdediging heeft in te brengen en zulks onderteekenen. Mocht hij zich met de gemaakte aanmerking, berisping of straf kunnen vereenigen, dan teekent hij in deze kolom voor „gezien”.

Bij geschillen over de aanmerkingen worden deze door den meerdere van den chef, die de aanmerking gemaakt of de straf opgelegd heeft, onderzocht en zijne met rede omkleede beschikking door hem met rooden inkt onder de aanmerking gesteld. Wenscht de officier zich over eene hem opgelegde straf te verdedigen, dan vermeldt hij zulks met de volgende termen: „Wenscht te reclameeren bij den..... (^{hoogeren chef}/_{krijgsraad})”. De met redenen omkleede beschikking van dien *hoogeren chef* of van den *krijgsraad* wordt in rooden inkt onder de strafreden geplaatst en respectievelijk onderteekend door dien *hoogeren chef*, of door den president en door den secretaris van den *krijgsraad*.

Hieruit blijkt den Commandant van het Leger de wijze van behandeling en afdoening der zaak.

§ 34. Ieder achtereenvolgend chef is verplicht zijne eigen meening in te vullen indien deze verschilt met die zijner voorgangers. Conforme invullingen geschieden niet, ten teeken dat men het met de voorgaande chefs eens is. Een hooger chef, van oordeel zijnde dat het een of ander ten vóór of ten nadeele van den officier vermeld dient te worden, geeft daarvan schriftelijk, langs den hierarchieken weg (in duplo), kennis aan diens chef, welke die beoordeeling, op- of aanmerking, dan wel straf invult en onderteekent, met bijvoeging van de woorden: „Op last van den..... Commandant (de betrekking van de autoriteit, die daartoe last gaf). Het origineel blijft bewaard bij de conduitelijst en het duplicaat wordt onderteekend geretourneerd, en, zoo iets ten nadeele van den officier gemeld is, ook door dezen onderteekend (behalve in de conduitelijst zelve).

§ 35. Folio 9, zonder commentaar.

Hopende hiermede iets bij te dragen tot bewerkstelling van de bedoeling, neêrgelegd in de 3^e paragraaf van de inleiding van het Reglement van Krijgstucht voor het Krijgsvolk te Lande, en hoofdzakelijk het Legerbestuur een middel aan de hand te doen, om de belangen van zoovele brave en verdienstelijke oud-kameraden in bescherming te nemen en daarmede 's Lands belang te behartigen, betuig ik der Redactie van dit Tijdschrift mijn oprechten dank voor de plaatsing van dit opstel.

Origineel.
Duplicaat.

CONDUITELIJST

VAN DEN

1ste Luitenant der Infanterie

N. N. A. F. (*voluit te schrijven.*)

a. Datum van geboorte.	<i>a'.</i>
b. Plaats van geboorte.	<i>b'.</i>
c. Datum van indiensttreding.	<i>c'.</i>
d. Datum van benoeming tot 2 ^{de} Luitenant.	<i>d'.</i>
e. Datum van de laatste bevoor- dering.	<i>e'.</i>
f. Beroep van den vader.	<i>f'.</i>

FOLIO 2.

GEDANE VELDTOCHTEN, BEKOMEN WONDEN EN
UITSTEKENDE DADEN.

CONDUITELIJST

FOLIO 3.

DECORATIËN.

DATUM DER VERSCHILLENDE BEVORDERINGEN.

FOLIO 4.

Geestvermo- gens.	Bijzondere kennis. Aanleg. Talenten.	Waarnit gebleken.	Naam en betrekking van den invuller.

FOLIO 5.

Karakter.	Gedrag.	Wijze van dienen.	Naam en betrekking van den invuller.

FOLIO 6.

Militair voorkomen.	Lichamelijke geschiktheid voor den dienst.	Paard- en wielrijden.	Naam en betrekking van den invuller.

FOLIO 7.

Aanbevolen voor.	Op welken grond?	Naam en betrekking van den invuller.

Folio 8.

Datum der straf en der gemaakte aanmerking.	Door wien ?	Met welke straf?	Strafreden.	Gemaakte aanmerking.	Verdediging van den officier.

FOLIO 9 en laatste.

Naam van den invuller.	Rang.	In welke hoedanigheid?	Ingevuld	
			van	tot
A. B.	majoor.	Korps-Comdt.	31 Juli 1900.	6 Februari 1901.
L. C.	kapitein.	Waarn. Korps- Comdt.	7 Februari 1901.	2 April 1901.
G. I.	luit.-kolonel.	Korps-, tevens Colonne-Comdt.	3 April 1901.	30 October 1901.

TOELICHTINGEN.

De bedoelingen, opgesloten in dit opstel zijn:

1. Om den Commandant van het Leger, den verantwoordelijken man, den man die voordrachten aan den Gouverneur-Generaal doet voor bevordering, ontslag en op non-activiteitstelling, persoonlijk te laten oordeelen over de personen, in casu de officieren, en niet meer af te laten gaan op de simpele meening — dikwijls niet alleen, maar al te vaak, willekeurige en partijdige meening — van den chef, die zelf niet waardig was te bevelen over anderen.

2. Hierdoor zal het voordeel ontstaan, dat alle officieren, beoordeeld worden door één man, die te hoog staat om eigen belangen op den voorgrond te zetten. Dus in stede van beoordeelingen, slechts één beoordeeling.

3. De Commandant van het Leger wordt in de gelegenheid gesteld zijne officieren zelf te leeren kennen. Hunne fouten en de aard dier fouten te weten, geeft hem het voordeel, eenigszins te kunnen nagaan welke gebreken in het officierskorps geslopen zijn, en maatregelen te beramen tegen die gebreken.

4. Z.Ex. leert uit de aanmerkingen, die een chef maakt, ook dezen kennen, hetgeen het voordeel verschaft, dat het oordeel over dien chef meer volkomen kan worden.

5. De vrees, jaarlijks een oordeel te moeten vellen over zijn ondergeschikten, wordt weggenomen, en deze wederkerende vrees is voor den delinquent het groote gevaar om het brood uit den mond genomen te worden; terwijl het meermalen aanleiding geeft tot enorme schrijverijen, die ten slotte toch geen andere uitkomst opleveren, dan dat het ingeschrevene eene grammaticale omzetting ondergaan heeft.

6. De jaarlijksche tijdroof van Januari tot Mei en de daaropvolgende promotie of afmaking zal niet meer plaats vinden.

7. „Vriendjes” hebben uitgediend met mijn stelsel en „willekeur” wordt ernstig bestreden.

8. Bij het tegenwoordige stelsel is een chef, alhoewel hij wegens tekort samengaan met den officier geen oordeel kon vellen, toch verplicht een oordeel neer te schrijven. Welk oordeel kan dat zijn? Welke waarde heeft dat oordeel? En toch wordt er op voortgebouwd.

9. De eerste chef van den jongen officier heeft een wapen vóór of tegen hem in de hand. Een gunstige beoordeeling wordt al spoedig door den 2^{en} of 3^{en} chef overgenomen, doch eene ongunstige gaat denzelfden weg volgen en niet spoedig wordt daarna een zelfstandig chef gevonden met den moed om die eerste ongunstige beoordeeling tegen te spreken. Hun eigen hachje is er mede gemoeid.

10. Het tegenwoordige stelsel is gegrond op groote, mooie woorden en generaliseeren. Mijn stelsel op feiten.

11. De verhouding van den officier tot zijn chef zal beter worden.

De officier zal in zijn chef niet altijd den aangewezen vijand meer zien, waarvoor hij moet vreezen, want

12. De vrouwen der chefs zullen minder in de melk te brokken hebben.

13. Het reclameeren tegen uitgebrachte oordeelvellingen zal nagenoeg weggenomen worden terwijl de officier zelf kan nagaan hoe het met hem staat, wanneer de tijd van bevordering nadert.

14. De tegenwoordige manier van beoordeelen geeft het nadeel, dat een Commandant van het Leger voor gevallen staat, waar hij zich moeielijk uit redden kan en meermalen op grond van dien onrechtvaardig handelt, mais à qui la faute? Hij wist niet beter, de voorlichtingen waren slecht, bijv. een officier, een 1e luitenant die 10 jaar dien rang bekleed heeft, heeft zeker ook haast 10 onmiddellijke chefs voorbij zien gaan. No. 1 oordeelt hem geschikt voor de bevordering, No. 2 ongeschikt, No. 3 weer geschikt, en zoo om en om, totdat No. 10 weer oordeelt *ongeschikt*. Wat is nu de conclusie? Welke gronden heeft nu de Legercommandant om te oordeelen?

15. Bij eene overplaatsing met het tegenwoordige stelsel, moet een chef te midden van alle drukten der overplaatsing nog even vlug een beoordeeling van al zijn ondergeschikte officieren neêrschrijven en de reclames daarover in 't kort beantwoorden. Hoe wil dit nu juist volkomen accuraat gaan? Hierbij lijden de antipathieën, terwijl de sympathieën (vriendjes) er wel bij varen. En dan is het: la mémoire est une belle chose

16. Wat geven reclames over beoordeelingen waar geen enkele aanmerking of berisping op papier staat? Herinneringen . . . !?

17. Chefs met ruime gewetens maken niet veel drukte over zoo'n invulling der conduitelijst. Ook die chefs, aan wie hun eigen vonnis reeds bekend is, blijven niet altijd even nauwgezet van geweten en vellen maar een oordeel, dat alle rechtvaardigheid mist ten gunste of wel ten ongunste van den officier. Dit nu wordt vermeden, die chefs oordeelen niet meer, zij schrijven alleen hun aanmerkingen over feiten en gedragingen neêr en daarmee is hun aandeel in het toekomstig lot van den officier afgedaan.

18. Bij mijn stelsel kan de eerlijkheid beter gecontrôleerd worden met dat gevolg, dat de inhoud der conduitelijsten juister zal wezen en daarmee een betere grond gelegd is, waarop de Legercommandant zijne voordrachten aan den Gouverneur-Generaal kan indienen. Zelfs kan de Gouverneur-Generaal als Opperbevelhebber de voordracht onderzoeken met de conduitelijsten in handen, zonder die tijdroovende informatiën te nemen, die nu het geval opleveren. De betrokken officier is dan ook eerder bevorderd of ontslagen dan thans het geval kan zijn. Het is waar, dat de Opperbevelhebber meestal afgaat op het oordeel van den Legercommandant, doch nu kan Z.Ex. dat ook doen, maar kan bij twijfel spoediger de zaak afdoen.

19. Het wordt voorkomen, dat chefs, die in kennis en kunde ten achter staan bij hun ondergeschikte officieren, als 't ware onbevoegd

om over hen te oordeelen en hogere chefs inlichtingen te verschaffen, zulks toch ondernemen. Zóó iemand kan geen juist oordeel vellen over dien officier, hij kan hem niet waardeeren en hij doet hem tekort.

20. Verschil van meening op het gebied van tactiek, vooral bij manoeuvres, waar de kleine oorlog zoo ontzettend veel nog verschilt met de werkelijkheid, gaf menigeen, die overigens steeds gesignaleerd was, ja, zelfs te velde, in de werkelijkheid, bewijzen gaf van juist inzicht, studie en bekwaamheid, den genadeslag. Zoo iemand werd afgebroken op een manoeuvre, waar de leider zelf niet altijd heel welwillend was. Vandaar dan ook de eerste vraag bij groote manoeuvres „wie moet er afgemaakt worden”. Ja, treurig helaas, maar ongeveer niemand leerde iets bij die manoeuvres, zelfs de besprekingen droegen vele malen het kenmerk van 't doel der manoeuvre. Daarvoor werden dan ook soms een paar duizend man mede geplaagd en vermoeid.

En zoo zijn er nog meer voordeelen aan verbonden, die in 't particuliere leven zich zullen doen gevoelen. O. a. de wederzijdsche achting, herboren kameraadschap en solidariteit.

De bedoeling, opgesloten in dit opstel, is dus om den Commandant van het Leger, die verantwoordelijk is voor zijn onderhebbende officieren, in de gelegenheid te stellen, zelf een juist oordeel te vormen over den officier, zonder door vage beoordeelingen van chefs, die niet alles uit hetzelfde oogpunt beschouwen en meermalen het met hunne voorgangers niet eens zijn, te worden misleid. Meermalen is het gebleken, dat chefs, wegens tekort samengaan met den officier, geen oordeel konden vellen of om der rechtvaardigheidswille zich onthielden om over de geschiktheid hunne meening te uiten. Plotselinge overplaatsingen of het verlaten van het korps gaf soms aanleiding, dat in de laatste dagen of oogenblikken nog eene invulling of de achterlating eener nota plaats moest hebben en dat de invulling niet à tête reposée plaats had. Zulke invullingen, die hoofdzakelijk gesteund waren op de herinnering, leden vaak aan billijkheid en juistheid, terwijl dan meermalen eene reclame het gevolg er van was. De overhaasting bij de invulling komt hiermede te vervallen, en het herinneringsvermogen wordt niet langer gepijnigd. De Commandant van het Leger beoordeelt nu zelf den officier volgens gegevens, die den officier bekend zijn, en deze laatste kan zelf wel begrijpen wat hem te wachten staat.

Nu één persoon en wel de Commandant van het Leger, alleen beoordeelt, zoo staan de officieren thans allen voor den eenigen en voor denzelfden rechter, en daarmede wordt het voordeel behaald dat de bevordering op meer gelijken grond berust.

De jaarlijks wederkerende gewetenszaak voor de chefs en hogere chefs en het daarmede vaak gepaard gaande reclameeren vervallen nu en mijns inziens zullen hiermede een tal van onaangename, ja verderfelijke toestanden uit het leger verdwijnen. De oppermacht van den willekeurigen chef is gefnuikt; hij heeft niet meer de macht over het

wel of wee zijner officieren. Sympathieën en antipathieën zullen plaats maken voor recht en billijkheid. En uit de aanmerkingen van den chef leert de meerdere van dien chef dezen ook beter kennen.

De administratieve dienst van de verschillende chefs zal verminderen en deze krijgen daardoor meer gelegenheid zich te wijden aan de oefening en leiding van het hun toevertrouwde gedeelte van het leger.

Hoofdzaak is éénheid van oordeel bij de voordracht voor bevordering.

L. P. F. SCHIMPF,

*Gep. Kapitein van het Ned.
Oost-Indische Leger.*

De Vesting-Artillerie in het Wetsontwerp-ELAND.

Blijkens den aanhef van Bijlage A der Memorie van Toelichting, die het jongste wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht vergezelt, is in de tot deze Bijlage behorende Tabellen de organisatie van de korpsen van het leger, zooals die bij het tot stand komen van de wet in de bedoeling van de Regeering ligt, meer in bijzonderheden uitgewerkt.

Voor zoover mij bekend is, werd althans *Tabel A⁵. Organisatie der Vesting-Artillerie*, tot dusverre niet in een vaktijdschrift aan eene grondige beschouwing onderworpen. Daarom, en omdat het onderwerp van oogenblikkelijk en van zeer groot belang is, ging ik er toe over mijne denkbeelden aan de Redactie van dit Tijdschrift ter plaatsing aan te bieden, niettegenstaande ik zeer wel overtuigd ben, dat vele anderen tot oordeelen meer aangewezen en beter in staat zijn.

Dit vooraf ter verontschuldiging tegenover hen, die dit stukje na lezing, onvoldaan ter zijde leggen.

Volgens het wetsontwerp zal de Vesting-Artillerie, behalve uit 4 depôt-compagnieën, bestaan uit 40 compagnieën ter gezamenlijke sterkte van 1276 vrijwillig dienenden en 9448 dienstplichtigen, terwijl uit de landweer nog 36 compagnieën van eenigszins geringere getalsterkte zullen gevormd worden. Bij mobilisatie zullen dan beschikbaar zijn: 76 compagnieën Vesting-Artillerie, de leger-afdeelingen sterk 221, de landweer-afdeelingen tellende 190 kanonniers.

Zonder het vrije gebruik van officieele gegevens, is het uit den aard der zaak niet mogelijk zelfstandig te beoordeelen of deze organisatie ons een voor de landsverdediging voldoende aantal tactische eenheden van het onderwerpelijke wapen aanbiedt. Hier moge daarom volstaan eene vergelijking met de eischen van de Staats-Commissie, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 10 Juni 1888 No. 26, tot voorbereiding der wettelijke regeling van den Militairen Dienstplicht, met die van eenige bekende deskundigen en met de organisatie volgens het wetsontwerp BERGANSIUS.

De Staats-Commissie acht op voet van oorlog noodig: 12 bataljons Vesting-Artillerie, samen tellende 45 compagnieën van eene gemiddelde sterkte van 245 soldaten; terwijl de vorming van een 12-tal bataljons landweertroepen van ongeveer 650 dienstplichtigen wenschelijk en mogelijk wordt geoordeeld.

De Overste SEYFFARDT vraagt in Krijgswetenschap (1890) voor de Vesting-Artillerie in eerste linie 11520 dienstplichtigen, bovendien depôtstroepen, 12 bataljons Vesting-Artillerie-Schutterij en eene reserve voor deze.

De schrijver van de „Opmerkingen betreffende onze Vesting-Artillerie” in „De Militaire Spectator” van 1888 verlangt 56 compagnieën Vesting-Artillerie van 250 kanonnières elk.

Het wetsontwerp BERGANSIUS stelde in uitzicht de beschikking over 13 bataljons Vesting-Artillerie ter sterkte van 13851 hoofden, over 11 depôt-compagnieën en 45 compagnieën landweertroepen, zoomede over landweerplichtigen voor depôts bestemd.

De depôt-compagnieën buiten beschouwing latende, vraagt het wetsontwerp ELAND resp. 254 en 426 vrijwillig dienenden, 1832 en 1927 militieplichtigen, zoomede ongeveer 1000 en 400 landweermannen minder dan de Staats-Commissie en de Minister BERGANSIUS.

Waar de Staats-Commissie en het wetsontwerp BERGANSIUS de verdeling van de noodig geachte compagnieën over de verdedigingsliniën en stellingen mededeelen en die indeeling, geenszins een indruk van weelde teweegbrengt, daarentegen Bijlage A der Memorie van Toelichting slechts vermeldt, dat de tegenwoordige sterkte van het wapen der Vesting-Artillerie is behouden, verdient, zonder nadere toelichting, de organisatie van eerstgenoemden meer vertrouwen dan die van het aanhangige wetsontwerp. Te meer is dit m.i. het geval nu dit wetsontwerp over eene eventueele wijziging van de bestaande regeling, het beheer en het onderhoud van het materieel der artillerie betreffende, het stilzwijgen bewaart.

Voor de compagnieën Vesting-Artillerie is, zooals de meer aangehaalde Bijlage A terecht doet opmerken, een sterk kader gewenscht, zoowel met het oog op hare splitsing over verschillende verdedigingswerken, als in verband met de bevelvoering in de aan te leggen tusschenbatterijen.

Of de ontworpen formatie voor de oorlogssterkte daarmede rekening houdt, zooals verder wordt gezegd, is echter aan gerechtvaardigen twijfel onderhevig.

Vergelijkt men de oorlogs-organisatie van de Vesting-Artillerie met die van de Veld-Infanterie, dan blijkt, dat eene compagnie van eerstgenoemd wapen, behalve 1 vuurwerker en 1 hoornblazer, op het zelfde aantal soldaten, slechts 2 sergeanten en 2 korporaals meer telt dan een overeenkomstig onderdeel van laatstbedoeld wapen.

Hoe men aan die cijfers gekomen is, is bezwaarlijk na te gaan. Is het gewaagd te veronderstellen, dat de organisatie van de compagnie Vesting-Artillerie, behoudens vorenvermelde aandikking, slechts gecopiëerd is naar die der Infanterie?

Doeltreffend is de voorgestelde encadreering zeker niet.

De formatie der compagnie Vesting-Artillerie behorende tot de eerste 3 regimenten wordt beheerscht door de omstandigheid, dat zij in normale

gevallen bestemd is, om over eenige forten te worden verdeeld, dan wel om in tusschen- en nevenbatterijen op te treden.

Voor den dienst van de artillerie in het groepverband zijn, volgens de bestaande (ontwerp) voorschriften, per batterij van 4 vuurmonden noodig: 3 batterijcommandanten (onderofficieren), 4 sectiecommandanten (korporaals), zomede 40 stukscommandanten en bedieningsmanschappen (kanonniërs), ongerekend de waarnemers en telephonisten voor de afdeeling- en groepcommando's, ordonnansen, enz., met eenige reserve, te zamen op 2 onderofficieren en 20 soldaten te stellen.

De afdeeling, uit 4 batterijen bestaande, vereischt dus voor hare bediening het aantal soldaten van ééne compagnie. Op evenbedoelde sterkte aan kanonniërs moet dit onderdeel, behalve het officiers- en administratief kader, hoornblazers, enz., dan tellen 14 onderofficieren en 16 korporaals; terwijl vorming van een 32-tal stukscommandanten, aan welke betrekking gevoegelijk de graad van kanonniër 1e klasse zou kunnen worden verbonden, mogelijk moet zijn.

Wordt de compagnie Vesting-Artillerie over eenige verdedigingswerken verdeeld, dan zal het aan eenig fort toegewezen gedeelte in alle artilleristische diensten, dag en nacht, moeten voorzien. Algemeen is voor den dienst in vestingen en forten eene verdeling in vieren aangenomen. Het vierde gedeelte van eene fortbezetting moet dus zoo mogelijk, een onderdeel van de tactische eenheid zijn. Bij de tegenwoordige begrippen omtrent de artilleristische verdediging aannemende, dat weinig forten meer dan eene bezetting van eene sectie Vesting-Artillerie zullen verkrijgen, volgt hieruit dat het met $\frac{1}{4}$ compagnie mogelijk moet zijn, hetzij een twee- of drietal vuurmonden voor het vuur op groote afstanden of voor het groot-flankement, hetzij een drie- of viertal vuurmonden voor de nabij-verdediging te bedienen en tevens de grachtsverlichting te bewerkstelligen. Dit kan met de vorenvermelde gewenschte encadreering der compagnie.

De organisatie van eene compagnie van het 4^e Regiment Vesting-Artillerie, voor zoover dat regiment voor de bezetting van het kustfront is aangewezen, moet uit den aard der zaak tot grondslag hebben de bediening van eene open kustbatterij.

Het aantal vuurmonden van eene dergelijke batterij en hunne verdeling in groepen (sectiën) hangen van de opstelling af. Hier is het derhalve niet mogelijk van eene normale batterij-bezetting uit te gaan, doch verdient het aanbeveling het benoodigde per stuk als maatstaf te kiezen.

Voor de bediening van één kustvuurmond worden vereischt: 1 stukscommandant, 6 bedieningsmanschappen en 1 afstandlezer. Het grootere gewicht, dat aan de functie van stukscommandant bij het kustgeschut moet worden toegekend, maakt het noodzakelijk voor deze betrekking een onderofficier, of althans een korporaal aan te wijzen. Een dertigtal gegradueerden per compagnie, behalve officieren en administratief kader, is eene onafwendbare noodzakelijkheid.

Aangezien nu de hierboven voor eene gewone compagnie Vesting-Artillerie gewenschte encadreering ook aan de eischen der Kust-Artillerie voldoet en de compagnieën van het 4^e Regiment slechts voor een deel tot bezetting der open kustbatterijen zijn aangewezen, verdient het aanbeveling, de organisatie van eene compagnie Vesting-Artillerie voor alle regimenten in den voren aangegeven zin vast te stellen.

Nopens het aantal officieren, bij de compagnieën in te deelen, is eene dergelijke opmerking te maken, als hierboven bij de totale sterkte van het wapen geschiedde. Vijf officieren, zooals het wetsontwerp geeft, is zeer zeker als een minimum te beschouwen, indien men bij de vuurleiding in hooger verband let op de groote behoefte aan toegevoegde artillerie-officieren bij de stelling-, linie-, sector-, groep-, vak- en afdeelingcommando's, op de voorziening in de betrekking van afdeelingcommandant zelf en ook in die van batterijcommandant, waar het zeer moeilijke opdrachten geldt. Bij de vuurleiding eener open kustbatterij valt bovendien nog op te merken, dat het groep- (sectie-) en het batterijcommando, uit hoofde van de groote belangen, welke daarmede gemoeid zijn, wel steeds aan officieren zullen moeten worden toevertrouwd.

In dezen gedachtengang moet m. i. dan ook de voorkeur gegeven worden aan de officiers-encadreering der compagnie overeenkomstig de voorstellen van de Staats-Commissie en van het wetsontwerp BERGANSIUS, zijnde 7 of 6, naarmate men den adjudant-onderofficier al of niet als officier wenscht mede te rekenen.

De compagnie Vesting-Artillerie, volgens vorenstaande beginselen gewijzigd, zal in oorlogstijd moeten tellen: 1 kapitein, 5 luitenants (waarvan 2 dienstplichtig), 1 adjudant-onderofficier, 1 sergeant-majoor, 1 fourier, 14 sergeanten (waarvan de helft dienstplichtig), 1 sergeant-of korporaal-vuurwerker, 16 korporaals (waarvan de helft dienstplichtig), 4 hoornblazers (waarvan de helft dienstplichtig) en 240 kanonniërs (waarvan 234 dienstplichtig); van de kanonniërs behooren 32 van de 1^e, de overigen van de 2^e klasse te zijn.

Rekening houdende met het onvermijdelijke verloop zal het dienstplichtig kader te verkrijgen zijn als per lichting 3 sergeanten en korporaals, zoomede 5 stukcommandanten worden gevormd.

De compagnieën zijn bij de ontwerp-organisatie der Regeering vijf aan vijf tot bataljons, de bataljons twee aan twee met een depôt-compagnie tot regimenten vereenigd. Het bataljons- en het regimentsverband worden, voor zoover de bevelvoering aangaat, in oorlogstijd opgeheven. Vorming van tactische eenheden, grooter dan eene compagnie, wordt niet beoogd.

M. i. moet dit betreurd worden. Wijziging van den bestaanden toestand alleen voor vredesdoeleinden acht ik niet beslist noodig en, daar zij onvermijdelijk vele veranderingen in reglementen en voorschriften met den aanleve van dien teweeg brengt, zonder daartegen opwegende voordeelen aan te bieden, niet aanbevelenswaardig. Het tegenovergestelde

geldt echter van eene vereeniging van meerdere compagnieën tot grootere tactische eenheden. Daartoe overgaande, is het gewenscht om het hier bedoelde hoogere tactische verband gelijken tred te doen houden met het sector-, groep-, en stelling- (linie-)verband, waardoor tevens tegevoet gekomen wordt aan het bezwaar, dat de Landweer-Vesting-Artillerie geen hooger dan het compagnies-verband kent.

In dezen zin organiseerende zullen de bataljons, naar gelang van de grootte der ondercommando's van de stellingen en liniën, uit een verschillend aantal compagnieën bestaan. De variabiliteit ook tot de getalsterkten der compagnieën zelven uit te strekken, zooals de Staats-Commissie voorstaat, wordt blijkens het vorenstaande niet wenschelijk geacht. De regiments-indeeling ware voorts het natuurlijkst door haar in overeenstemming te brengen met de verdedigingsfronten en het reëuit van de Vesting Holland, nl. twee regimenten voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, een regiment voor de Stelling van Amsterdam, en een regiment voor de Stelling van den Helder met het Zuiderfrontier.

De regiments-, c. q. de bataljonscommandant treedt in oorlogstijd op als toegevoegde officier der artillerie in de stelling of linie, de bataljonscommandant als zoodanig in sector of groep.

De vredesformatie van afdeelingen vestingtroepen verdient voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en voor de Stelling van Amsterdam toejuicing. De troepen, bestemd voor de Stelling van den Helder, voor die van de Monden der Maas en het Haringvliet en voor die van het Hollandsch Diep en het Volkerak, behooren echter niet onder de Commandanten van de Waterlinie en van de Amsterdamsche Stelling te staan. Wil men ze, om begrijpelijke redenen, niet onder de bevelen van hunne tactische chefs stellen, dan late men den toestand, zooals deze thans is.

Nog hangt met de vorenbeschouwde indeeling ten nauwste samen de organisatie van het toezicht op, zoomede het onderhoud en het beheer van het materieel der artillerie, in de stellingen en liniën opgelegd.

Het wetsontwerp deelt omtrent deze belangrijke aangelegenheid slechts mede, dat daartoe het grondgebied van het Rijk in artillerie-commandementen wordt verdeeld, terwijl uit de Bijlagen A⁵ en E blijkt, dat voor den dienst van het materieel evenveel artillerie-officieren en magazijnmeesters zijn bestemd als daartoe tot nu toe worden gebezigd.

Naar mijne meening moet ook het beheer van het materieel overeenkomstig het tactische verband worden gereorganiseerd. Eene dergelijke organisatie, welke ik mij als volgt voorstel, zal ook ten goede komen aan het karakter van *positie*-artillerie, hetwelk de Vesting-Artillerie, volgens de nieuwe begrippen van de tactiek van den vestingoorlog, meer en meer heeft verkregen.

De Inspecteur der Vesting-Artillerie, tevens generaal voor het materieel, heeft in laatstgenoemde betrekking onder zich de kolonels en oversten voor het materieel in de stellingen of liniën, tevens oudste troepen-

officieren in die verdedigingsfronten, welke, behalve de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die om hare uitgebreidheid nog in tweeën is gesplitst, daartoe elk een afzonderlijk artillerie-commandement uitmaken. De kolonel voor het materieel heeft wederom in elken sector of in elke groep een overste voor het materieel, tevens troepen-commandant in dat onderdeel onder zich. Aan iederen hoofdofficier wordt voor den artilleristischen en tactischen dienst van het materieel in de onder hem ressorteerende stelling (linie), of gedeelte daarvan, een kapitein of luitenant toegevoegd. Deze laatste officieren treden bij mobilisatie op als aan het stelling- (linie)-, sector-, of groepcommando toegevoegde officieren voor het materieel.

De aanvulling van artillerie-materieel en munitie blijft in oorlogstijd opgedragen aan den Inspecteur der Vesting-Artillerie.

Aan den overste voor het materieel wordt een magazijnmeester der artillerie toegevoegd. Hetzelfde geldt voor den kolonel voor het materieel in de Stelling van Amsterdam, ten behoeve van het Algemeen Verdedigingspark.

De magazijnmeesters zijn belast met het comptabele en het administratieve beheer van het materieel, in hun magazijn opgelegd. Zij worden in dat beheer, zoo noodig, bijgestaan door conducteurs der artillerie. Bij mobilisatie gaan de magazijnmeesters en conducteurs over in het stelling- (linie)-, sector-, of groepcommando.

Voor sommige onderdeelen verdient het aanbeveling het beheer van het materieel meer overeenkomstig dat der Bereden-Artillerie in te richten en de commandanten der compagnieën, die geheel of gedeeltelijk voor de bediening van dat materieel zijn aangewezen, de functiën op te dragen, die nu aan de batterijcommandanten zijn opgedragen. Ik heb hier meer in het bijzonder het oog op het vormen van mobiele compagnieën, die, naar gelang van omstandigheden, al of niet met medeneming van eigen materieel, hetzij in de eigen stelling of linie, hetzij elders, c. q. bij het veldleger worden aangewend.

De dezerzijds voorgestelde organisatie brengt uitbreiding van het aantal magazijnmeesters mede; de daarmede gepaard gaande meerdere uitgaven behoeven echter niet belangrijk te zijn, aangezien verscheidene magazijnen in omvang zullen verminderen en dus een relatief groot aantal functionarissen van lageren rang in dienst kan zijn.

Op die wijze handelende, heeft men de zekerheid, dat bij mobilisatie, in hoofd- en ondercommando's over personeel kan worden beschikt, dat met de uitoefening van zijne zoo gewichtige betrekkingen ten volle vertrouwd is.

Nog verdient hier een oogenblik te worden stil gestaan bij de formatie van troepen voor arbeidersdiensten.

Het wetsontwerp bepaalt zich ten deze tot de oprichting van eene compagnie administratietroepen ten behoeve van den verplegingsdienst. Als toelichting van deze nieuwe formatie wordt aangeteekend, dat

tot dusverre in geval van mobilisatie uit de combattanten het onmisbare personeel moet worden genomen om te voorzien in den dienst bij de vaste en ambulante verplegingsinrichtingen, magazijnen, enz. Als bijkomend voordeel wordt daarbij aangemerkt, dat de manschappen dezer compagnie in tijd van vrede kunnen dienen om werkzaamheden te verrichten in slachterijen, verplegingsmagazijnen, enz., welke thans door soldaten van de korpsen worden verricht en waardoor deze aan de eigenlijke oefeningen bij den troep worden onttrokken.

Voorts heeft de Regeering haar aandacht geschonken aan de werkzaamheden, het materieel der artillerie betreffende, voor zoover deze tot nu toe door dienstplichtigen worden verricht. Zij geeft het voornemen te kennen, daarvoor burgerpersonen, vaste magazijnsknechts, in dienst te stellen.

Het moet m.i. betreurd worden, dat de Regeering hier niet tevens getracht heeft te voorzien in de regeling van de zeer vele werkzaamheden, welke in tijd van oorlog in de artillerieparken en depôts door personeel der korpsen Vesting-Artillerie moeten worden verricht en die ook aan dit wapen zeer velen combattanten zullen onttrekken. Het is toch te vreezen, dat bij eene organisatie als die der Regeering het „werken” in oorlogstijd niet alleen een zoo groot mogelijken wissel zal trekken op de dienstprestatie van den troep, maar zelfs ernstig inbreuk zal maken op zijne gevechtskracht.

De Staats-Commissie en ook het wetsontwerp BERGANSIUS wenschten voor arbeidersdiensten in oorlogstijd de niet dienstplichtigen te bestemmen en hunne indeeling daartoe reeds in vreedestijd op papier voor te bereiden. Meer aanbevelenswaardig schijnt mij echter toe de formatie van park- of werklieden-compagnieën, rechtstreeks onder de bevelen van de hoofdofficieren voor het materieel staande.

In oorlogstijd presteeren deze compagnieën allerlei in de artillerie-depôts en parken voorkomende diensten ter ontlasting van de compagnieën Vesting-Artillerie of ter vervanging van burgers, die anders daartoe zouden moeten worden gerequireerd; in vreedestijd worden zij benut voor het verrichten van de hierboven vermelde werkzaamheden.

Ook heeft het teleurstelling verwekt, dat nòch in het wetsontwerp zelf, nòch in de Memorie van Toelichting melding wordt gemaakt van luchtschipper-afdeelingen.

De overtuiging wint toch meer en meer veld, dat waar de luchtballoon op den duur voor den waarnemingsdienst der Vesting-Artillerie onmisbaar blijkt, de luchtscheepvaart, althans bij dit wapen, zal moeten worden beoefend.

Ik ontveins mij niet, dat eene organisatie der Vesting-Artillerie, naar vorenvermelde beginselen vastgesteld, en waarvan een schema hierbij is gevoegd, verhooging van het jaarlijksche militie-contingent noodig zal maken en dat zulks, om staatkundige redenen, bezwaren heeft; die

Organisatie der Vesting- A

ONDERDEELEN EN BETREKKINGEN.	OP VOET			
	Vrijwillig dienenden.	Dienst- plichtigen.	Vrijwillig dienenden.	Dienst- plichtigen.
Regimentsstaf.	1 regiment.		4 regimenten.	
Kolonel	1	—	4	—
Kapitein-adjutant	1	—	4	—
Kapitein voor het materieel	1	—	4	—
Adjutant-onderofficier	2	—	8	—
Sergeant-majoor-vuurwerker	2	—	8	—
Sergeanten-majoor	—	—	5 a	—
Schrijvers	2	—	8	—
Sergeanten	—	—	7 a	—
Schoenmaker	1	—	4	—
Kleermaker	1	—	4	—
Korporaals	—	—	18 a	—
Kanonniërs 1 ^e of 2 ^e klasse	3 b	—	18 a	—
Bataljonsstaf.	1 bataljon		13 bataljons.	
Overste	1	—	13	—
Luitenant-adjutant	1	—	13	—
Luitenant voor het materieel	1	—	13	—
Magazijnmeester	1	—	14 c d	—
Schrijver	1	—	13	—
Sergeant- of korporaal-hoornblazer	1	—	13	—
Geweermaker	1	—	13	—
Kanonniërs 1 ^e of 2 ^e klasse	4 b	—	52	—
Compagnie.	1 compagnie.		45 compagnieën.	
Kapitein	1	—	45	—
Luitenants	3	2	135	90
Adjutant-onderofficier	1	—	45	—
Sergeant-majoor	1	—	45	—
Sergeanten	7	7	315	315
Fourier	1	—	45	—
Sergeant- of korporaal-vuurwerker	1	—	45	—
Korporaals	8	8	360	360
Hoornblazers 1 ^e of 2 ^e klasse	2	2	90	90
Kanonniërs 1 ^e klasse)	6 (f)	234	270	10430
Kanonniërs 2 ^e klasse)				
Kanonniërs-werkers	—	—	—	—

Totaal (zonder de dienstplichtigen van de depôts) op voet van oorlog

Artillerie-Regimenten.

VAN OORLOG				OP VOET VAN VREDE.		OP VOET VAN OORLOG.	
Vrijwillig dienenden.	Dienst-plichtigen.	Vrijwillig dienenden.	Dienst-plichtigen.	Vrijwillig dienenden.	Vrijwillig dienenden.	(Zonder de dienstplichtigen van de depôt s).	
						TOTAAL.	
a. Bij den Staf van het 4 ^e Regiment zijn 5 sergeanten-majoor, 7 sergeanten, 18 korporaals en 6 kanonniers 1 ^e of 2 ^e klasse bestemd voor den dienst der afstandmeting. De sergeanten-majoor, bestemd voor dezen dienst, kunnen den graad bekleeden van adjudant-onderofficier.						4	—
						4	—
						4	—
						8	—
						8	—
b. Oppassers van officieren.						5	—
						8	—
						7	—
c. Hieronder begrepen 1 magazijnmeester voor het Algemeen Verdedigingspark.						4	—
						4	—
						18	—
d. Bovendien een onbepaald aantal conducteurs.						18	—
e. Tevens voor speciale diensten.							
f. Hiervan moeten per compagnie, ongerekend de oppassers van officieren, minstens 32 tot de 1 ^e klasse behooren.						13	—
						13	—
g. Tevens voor diensten op exercitiebatterijen, wapenkamers, kazernes en verplegingsmagazijnen.						13	—
Kwartiermeesters en officieren van gezondheid zijn hier niet vermeld.						14	—
						13	—
						13	—
						13	—
						52	—
1 parkcompagnie.		4 parkcompagnieën.		1 depôt.	4 depôts.		
1 e	—	4	—	1 e	4	53	—
2	—	8	—	—	—	143	90
—	—	—	—	—	—	45	—
1	—	4	—	1	4	53	—
4	4	16	16	2	8	339	331
1	—	4	—	—	—	49	—
1	—	4	—	—	—	49	—
4	4	16	16	4	16	392	376
2	2	8	8	1	4	102	98
3	—	12	—	15 g	60	342	10430
—	400	—	1600	—	—	—	1600
						1803 d	12925

bezwaren moeten echter wijken, waar het geldt in eerste linie over al of niet voldoende krachtige bezettingstroepen te beschikken.

Uit de Memorie van Toelichting blijkt op blz. 6 en 14 dat het in het voornemen van de Regeering ligt de uitleggers in de verdedigingsliniën, althans gedeeltelijk, te bemannen met personeel van het wapen der genie.

Bedrieg ik mij niet, dan werd tot dusverre het beginsel — en m.i. het zeer juiste beginsel — gehuldigd, dat èn de uitlegger zelf èn het zich daarop bevindende geschut door personeel van hetzelfde wapen en dus van de Vesting-Artillerie moest worden bediend.

Voor zoover mij bekend is, heeft dit beginsel, in de practijk toegepast, goed voldaan en bestaat er dus oogenschijnlijk geen reden daarin verandering te brengen. Eenige meerdere toelichting is derhalve hier niet overbodig te achten.

Hiermede vermeen ik aan het einde gekomen te zijn van de taak, die ik mij gesteld heb. De beginselen, waarop het wetsontwerp berust, aan te tasten, ligt, na hetgeen daaromtrent reeds gepubliceerd is, niet in mijne bedoeling. Daarom werden vele belangrijke punten, de deugdelijkheid van het wapen der Vesting-Artillerie ten nauwste rakende, zooals eerste-oefeningstijd, sterkte van de compagnie op vredesvoet, overgang tot de oorlogsformatie, aanvullingsstelsel, niet behandeld, want het daaromtrent door de Regeering voorgestelde is op die beginselen gegrondvest.

Mijn streven is slechts eene lans te breken voor het wapen, tot hetwelk ik de eer heb te behooren en dat op zeer stiefmoederlijke wijze in het wetsontwerp is behandeld.

Mocht zijne organisatie, die, blijkens de Memorie van Toelichting, niet in alle bijzonderheden als vaststaande is te beschouwen, in den voren aangegeven zin herzien worden, dan, ik ben er van overtuigd, zal dat strekken tot verhooging van het verdedigingsvermogen van ons vaderland.

Q.

Beschouwingen naar aanleiding van de Voorbereidende Schietoefeningen.

De voorbereidende schietoefeningen, en daaronder niet het minst de oefeningen in het schieten met patronen tot kamer-schietoefeningen, moeten ten doel hebben, den man het gebruik van zijn geweer als schietwapen grondig te leeren kennen. Zij moeten er dus op gericht zijn, den man langs practischen weg vlug te leeren richten, waarbij wij als beginsel moeten aannemen, van den aanvang af doelen te kiezen, zooals die zich in den regel in de werkelijkheid zullen voordoen.

Beginnen wij nu met eerst eens in het kort na te gaan hoe het voorbereidend schietonderricht plaats heeft.

Nadat wij den man hebben uitgelegd, wat wij door 't richten van het geweer verstaan, en hoe men de vizierkeep, den korrel en het mikpunt ten opzichte van elkaar moet zien, beginnen wij met zelf een geweer op den richtbok juist te richten, waarbij wij ons bedienen van een mikpunt, dat den vorm heeft van een trapezium en ongeveer overeenkomt met het mikpunt met steel, genoemd in het Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen.

Hebben wij dit gedaan, dan laten wij den leerlingen één voor één het gerichte geweer zien, en kan ieder zich dus overtuigen, dat de korrel zich nu vertoont in het midden van de vizierkeep en gelijk komt met den bovenkant, terwijl het midden van de onderzijde van het mikpunt gelijk komt met de bovenzijde van den korrel.

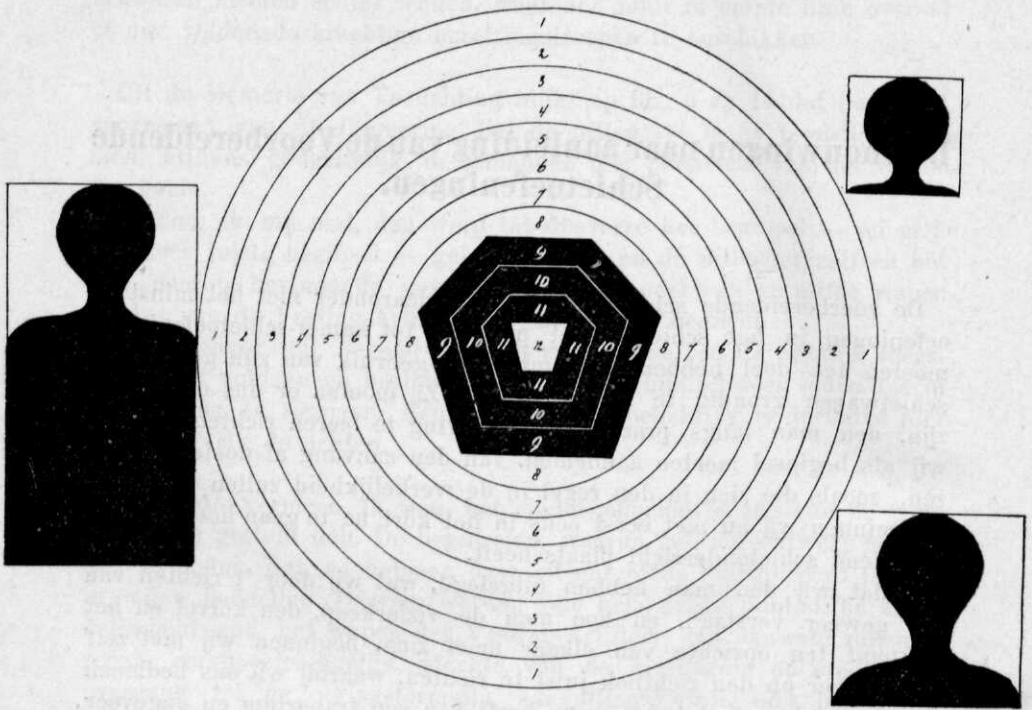
Wij laten nu achtereenvolgens elk der leerlingen het geweer één keer richten en overtuigen ons met behulp van den richtcontrôleur en door na elke richting het al of niet gericht zijn van het geweer persoonlijk na te gaan, of allen het geleerde begrepen hebben.

Ten einde nu den graad van geoefendheid te beoordeelen, laten wij ieder man driemaal het punt aangeven, waarop een op den richtbok liggend geweer gericht is. Hierbij bedienen wij ons van het mikpunt met steel. Is dit geschied, dan kunnen wij, na den man geleerd te hebben hoe het geweer behoort te worden afgetrokken, overgaan tot de schietoefeningen.

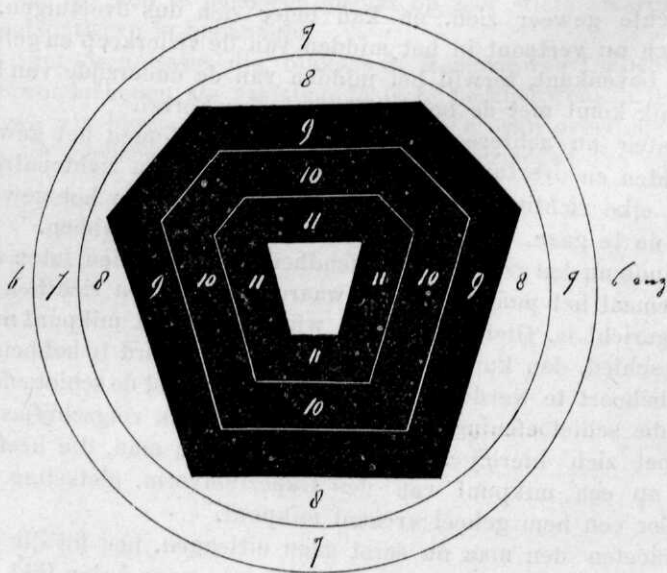
Voor die schietoefeningen bedienen wij ons van ringschijfjes.

Nu doet zich hierbij het geval voor, dat de man, die heeft leeren richten op een mikpunt van den trapeziumvorm, plotseling komt te staan voor een hem geheel vreemd mikpunt.

Wij moeten den man nu eerst gaan uitleggen, hoe hij dit mikpunt ten opzichte van keep en korrel moet zien, maar beter lijkt het mij,

SCHAAL $\frac{1}{2}$.

wanneer wij dit niet behoeven te doen, maar kunnen beschikken over schijven, die een mikpunt vertoonen overeenkomstig dat, waarvan wij ons bij het eerste onderricht bedienden.

De ondervinding leert trouwens, dat leerlingen, die zeer zuiver met behulp van het mikpunt met steel gericht hebben, niet met dezelfde juistheid richten, wanneer zij tegenover dit ronde mikpunt komen te staan.

Vraagt men ten overvloede aan de leerlingen, waarop zij gemakkelijker kunnen richten, dan wordt bijna algemeen het trapeziumvormig mikpunt verkozen.

Staan wij verder een oogenblik stil bij de doelen die zich in de werkelijkheid voor kunnen doen, dan zijn dit in hoofdzaak hoofden boven een borstwering uitstekend, rompen, staande menschen en paarden met ruiters.

Zooals wij zien is geen dezer doelen rond, maar vertoonen alle integendeel een recht gedeelte aan de onderzijde, waarop het voor den schutter aankomt te mikken.

Het lijkt mij naar aanleiding van bovenstaande beschouwingen aanbevelenswaardig het mikpunt (de witte roos) van de ringschijfjes den trapeziumvorm te geven en in verband daarmee de geheele zwarte roos dien vorm te doen aannemen.

Voor al wanneer op eenigszins grootere afstanden moet worden gevraagd, zoodat moeilijk de witte roos meer als mikpunt kan worden gekozen, of wel wanneer wij om verschillende redenen als wind, bajonet, enz., het mikpunt moeten verplaatsen, dan levert een trapeziumvormige zwarte roos groot gemak daarbij op. Bij een ronde zwarte roos toch is het, bij eene verplaatsing van het mikpunt, dikwijls moeilijk te beoordeelen of wij bij het 2e schot wel juist op hetzelfde punt zijn gericht als bij het eerste.

Het grootste voordeel is zeker, dat de man bij zijn eerste optreden als schutter komt tegenover een voor hem wel bekend mikpunt en hij dus betere resultaten zal kunnen verkrijgen.

Ingevolge het bovenstaande, heb ik een schijf vervaardigd, zooals ik mij die zou wenschen.

Het mikpunt (de witte roos) is een trapezium van onderen $7\frac{1}{2}$ mM. en van boven 15 mM. breed, met een hoogte van $12\frac{1}{2}$ mM.

Allereerst moet ik hierbij opmerken, dat de afmetingen berekend zijn voor de in te voeren „Marga” patronen, welke $6\frac{1}{2}$ mM. doorsnede hebben, zoodat $7\frac{1}{2}$ mM. tusschen de ringen onderling is genomen.

Rondom genoemd mikpunt vinden wij met afstanden van $7\frac{1}{2}$ mM. respectievelijk 11, 10 en 9, welke zwart zijn. Duidelijk is het, dat de bovenste beide hoeken afgestompt behooren te worden, daar anders de afmetingen te groot worden, vooral ook van kring 8, welke wij om de zwarte roos aanbrengen en die nu geen buitensporigen vorm aanneemt.

Bovendien zou bij het niet afstompen der bovenste hoeken een slecht schutter door hooger te richten meer kans krijgen een groot aantal punten te schieten, tengevolge van de meerdere breedte die de zwarte roos aan de bovenzijde zou krijgen.

De kringen 7, 6, 5, 4, 3, 2 en 1 zijn alle weder $7\frac{1}{2}$ mM. van elkaar verwijderd. Eene op bovenstaande wijze ingerichte schijf lijkt mij in allen opzichten aanbevelenswaardig.

Verder zou het naar mijne meening van groot nut en tevens van groot gemak zijn, wanneer wij, evenals op de schijven op het schietterrein in gebruik, een rompschijf en 2 kopschijven respectievelijk van 3 en 5 cM. aanbrachten.

Hierdoor bieden wij den onderwijzer goede gelegenheid, afwisseling te brengen in de schietoefeningen en het onderricht te leiden in den geest, als dit later op het schietterrein plaats heeft. Vooral, wanneer de „Marga” patronen ingevoerd zijn en wij dus bij de voorbereidende schietoefeningen ook snelvuur zullen kunnen afgeven, levert de aanwezigheid van eene rompschijf een groot gemak op.

Veel geldelijk nadeel levert het aanbrengen van genoemde schijf-beelden op de ringschijven niet op, daar schijven, gebruikt voor oefeningen op de ringschijf, nog zeer goed dienstig zijn voor die op de 3 andere schijven en omgekeerd. De afmetingen, die de geheele schijf nu aanneemt, zijn juist die van de 5-mans schijven.

Wat de overgangsvoorwaarden van het staatje uit het Voorschrift W. en S. betreft, zoo behoeft hierin geen verandering te worden gebracht, terwijl ook de drie oefeningen, aan welke de man moet voldoen alvorens tot het schijfschieten toegelaten te worden, onveranderd kunnen blijven.

De onderwijzer heeft nu bovendien de gelegenheid na de 3 genoemde oefeningen eene ruime afwisseling van oefeningen op de 4 schijven te doen plaats hebben.

Na deze beschouwingen over de schijf voor de voorbereidende schietoefeningen valt natuurlijk vanzelf onze aandacht op de schijven, op het schietterrein in gebruik.

Daar, waar wij den man van het eerste onderricht af steeds één mikpunt voor oogen willen geven, daar behoort dit ook bij het verdere onderricht het geval te zijn, ten einde eenheid te verkrijgen en om dezelfde redenen als in het vorenstaande werden ontvouwd.

Zeker zou dus mijns inziens de schijf op het schietterrein in denzelfden geest behooren te worden gewijzigd, hetgeen geen overwegende bezwaren met zich brengt.

Alle kringen van 1 tot en met 8 blijven onveranderd, alleen de zwarte roos wordt gewijzigd in den geest van die op het ontworpen ringschijfje.

Op de schets zien wij verder den vorm en de afmetingen, die de roos dan aanneemt.

Groote geldelijke kosten zijn aan de wijziging niet verbonden, zoodat uit dat oogpunt de bezwaren niet overwegend kunnen zijn.

Wat de voorgeschreven oefeningen in de klassen A, B en C aangaat, kunnen wij opmerken, dat ook hier alles onveranderd blijven kan.

B. TEN BROECKE HOEKSTRA,
Tweede Luitenant der Inf^{ie}.

School- en Militaire gymnastiek.

Zeer veel is in de laatste maanden over schoolgymnastiek gesproken en geschreven; men leze eens de verschillende tijdschriften en bladen, gewijd aan de lichamelijke opvoeding van jeugd en volk!

Dat er op het gebied der lichamelijke opvoeding van de jeugd nog veel valt te werken, hebben we kunnen vernemen uit de woorden van den Voorzitter der Gymn. Onderw. Vereen. in Nederland, uitgesproken in hare vergadering op 16 en 17 April 1900 te Utrecht, welke als volgt luiden:

„Toch noemt hij den toestand van het gymnastiek-onderwijs hier te lande nog verre van gunstig, wanneer hij dien vergelijkt met dien in „Duitschland, Frankrijk, België en Denemarken b.v. 't Wil hem voor- „komen, dat voor een gedeelte ook de schuld aan ons, vakmannen, ligt, „omdat er nog te veel verdeeldheid onder de collega's heerscht, wat „niet bevorderlijk is, om 't vertrouwen van het publiek te winnen.”

Is het misschien aan die verdeeldheid te danken, dat enkele leeraren in de schoolgymnastiek zich gedrongen hebben gevoeld, om zich op de militaire gymnastiek te werpen, zonder wellicht te weten, wat militaire gymnastiek is en wat zij beoogt?

Ik weet het niet, doch zeer vreemd vind ik het, dat enkele collega's, officieren, het niet alleen gewenscht, maar zelfs een noodzakelijken maatregel achten, dat, hetzij voor vast of tijdelijk, een leeraar, specialiteit in de schoolgymnastiek, zal worden benoemd tot Directeur of Leider der Militaire Gymnastiekschool, waar uitsluitend onderricht wordt gegeven in militaire gymnastiek!

Stellen we ons eens het tegenovergestelde voor: specialiteiten in militaire gymnastiek aan het hoofd van inrichtingen, waar uitsluitend onderwijs wordt gegeven in schoolgymnastiek.

Gelukkig wordt dit denkbeeld in geen enkel Rijk gehuldigd, en ik hoop ook zeer, dat ons Legerbestuur nooit tot het nemen van dien maatregel zal overgaan, omdat èn militaire- èn schoolgymnastiek, ieder een *eigen* doel heeft.

Laat ieder op zijn eigen terrein blijven. Zoolang de schoolgymnastiek het nog niet zóó ver heeft weten te brengen, dat alle dienstplichtigen kunnen beschikken over eene krachtige lichamelijke ontwikkeling, opdat bij hunne indiensttreding onmiddellijk kan worden begonnen met de zuiver militaire opleiding, zoolang blijft er voor de leeraren in de schoolgymnastiek op dat gebied nog veel te doen. Met vertrouwen late men

aan hen over de vorming van een gymnastisch ontwikkeld fundament, doch, is een dienstplichtige eenmaal in dienst getreden, dan neemt onmiddellijk een aanvang de zuiver militaire opleiding van den man.

Gaan we nu eens na, wat beider doel is, om dan hun onderling verband te behandelen. De *schoolgymnastiek* is een leervak, dat een eigen doel heeft en wel dit: om langs opvoedkundigen weg, aan de jeugd te bezorgen eene alzijdige lichamelijke ontwikkeling, wat noch door eenigen tak van sport, noch door eenig spel kan worden bereikt. De *militaire gymnastiek* heeft ten doel de persoonlijke bruikbaarheid van den soldaat te bespoedigen en te verhoogen; hem zoo spoedig mogelijk geschikt te maken voor zijne zuiver militaire of technische opleiding, zoodat de oefening der verschillende spiergroepen geschiedt, alleen met het oog op militaire doeleinden.

Zooals we kunnen zien, is het verschil nog al aanmerkelijk.

Het spreekt als het ware vanzelf, dat er bij de militaire gymnastiek geen sprake kan zijn van het invoeren of volgen van een schoolstelsel (bv. SPIESS, of MAUL); het Leger volgt zijn eigen stelsel, en toch bestaat er een noodzakelijk verband, want alle oefeningen, in de militaire gymnastiek voorgeschreven (behalve de oefeningen met het geweer en de oefeningen in het overwinnen van terreinhindernissen), vinden we terug in de oefeningen der schoolgymnastiek; een deel der geweeeroefeningen komen voor in de staafoefeningen.

Zooals we gehoord hebben, is de schoolgymnastiek een paedagogisch leervak, haar leerstof is geschikt gemaakt en gerangschikt voor de schooljeugd van af haar 6^e tot het 18^e levensjaar.

De militaire gymnastiek heeft rekening te houden met: 1^e den korten oefentijd van den soldaat; 2^e zuiver militaire doeleinden; 3^e 't gehalte der dienstplichtigen, wat betreft hunne lichamelijke ontwikkeling; 4^e de geschiktheid van het onderwijs gevend personeel. Dat alles te zamen eischt, dat de leerstof voor de militaire gymnastiek *moet* zijn beknopt en eenvoudig, want welk nut verwacht men dan toch van eene uitgebreide Handleiding, als de daarin vervatte leerstof, uit gebrek aan tijd, niet door den soldaat kan worden doorlopen?

Ik ben overtuigd, dat de militaire gymnastiek op den juisten en goeden weg is; mijne 9-jarige ondervinding bij den troep als officier, waarvan ik 7 jaren belast ben geweest met de opleiding der recruten, heeft mij die overtuiging geschonken. Niet alleen zijn er door vele collega's en mij bevredigende, maar zelfs uitstekende resultaten verkregen door eene goede toepassing van de militaire gymnastiek, mits men zorgt kader te hebben, dat daarin onderwijs weet te geven. En mocht men onbevredigende resultaten hebben verkregen, is het daarom uitgemaakt, dat zij de gevolgen moeten zijn van de ondeugdelijkheid van de Handleiding? Kan het ook niet liggen aan eene verkeerde of minder goede toepassing er van? Oorzaken van onbevredigende resultaten, zijn er vele. Alle na te gaan en te behandelen zou ons te ver voeren, alleen wil ik even een maatregel aanstippen, die, wanneer

het Legerbestuur daartoe mocht kunnen besluiten, zeer zeker voor de militaire gymnastiek veel goede resultaten zal opleveren, nl. de maatregel om het doorloopen van een cursus aan de militaire gymnastiekschool voor alle 2^e Luitenants verplichtend te stellen.

Het geldt hier m. i. niet alleen in de eerste plaats een Legerbelang, doch ook het belang van den officier zelf. Het Leger krijgt daardoor geleidelijk en voortdurend de noodige officieren, leiders in de militaire gymnastiek en het schermen; de officieren verkrijgen de noodige vaardigheid op het wapen, dat zij dragen, en de militaire gymnastiekschool ontvangt voor elken cursus jonge, frissche krachten ter opleiding.

Keeren we echter terug tot ons onderwerp.

Zal de toestand zooveel beter worden, een ideale nabij, indien het Leger, behalve militaire gymnastiek ook nog de schoolgymnastiek gaat beoefenen? Immers neen! De militaire gymnastiek kan zich eenvoudig niet ophouden met schoolgymnastiek, zij houdt alleen rekening met militaire doeleinden. Mijn vaste en innige overtuiging is en blijft, dat, wanneer men in de schoolgymnastiek militaire oefeningen gaat opnemen, dit tengevolge zal hebben den ondergang van de schoolgymnastiek. 't Tegenovergestelde zal het zelfde gevolg hebben. Hoewel ik er beslist tegen ben, om in de gymnastiekleerstof voor de schooljeugd militaire oefeningen op te nemen, even beslist ben ik er voor, dat 't schoolgymnastiek-onderwijs een militair karakter moet dragen doch uitsluitend met het oog op de orde en tucht, het bevel, enz.

In de agitatie, verwekt door den Zuid-Afrikaanschen oorlog, roept men in de pers om een volksleger; overal worden opgericht afdeelingen van volksweerbaarheid, schietverenigingen, enz.

Uitstekend; maar... is die beweging niet overdreven? Men vergeet nl. dat voor 't vormen van een goed leger in de allereerste plaats noodig zijn goede grondstoffen, mannen met een gehard en gymnastisch ontwikkeld lichaam. Uit de vakbladen blijkt, dat ook deze meening in de gymnastiekonderwijzers-wereld voorgestaan wordt. Zij verklaren, overtuigd van de waarde van het gymnastiekonderwijs voor de volkskracht en de volksweerbaarheid, zich bereid, wanneer daartoe geroepen, met alle krachten te willen meewerken om door *doelmatige, lichamelijke* voorbereiding de dienstplichtigen *voor den dienst in het Leger* geschikt te maken.

Dat hun streven niet alleen zich heeft bepaald tot een motie, maar dat zij hun werkelijk schoon beginsel ook zoo ruim mogelijk in practijk willen brengen, getuigt het request van het Ned. Gymn. Verbond aan Z.E. den Minister van Oorlog, waarin dit o.a. onder Z. Ex.'s aandacht brengt, hoezeer het voor 's lands weerkracht van niet minder belang is, dat de Nederlandsche jongelingschap in het algemeen en de *dienstplichtigen* in 't bijzonder kunnen beschikken over een geoefend en krachtig lichaam, zoo dit al niet het eerste en meest onmisbare vereischte is voor een in oorlogstijd bruikbaar soldaat, en de Bond ten slotte verzoekt om zijn streven tot verhooging van 's lands weerkracht daadwerkelijk te

steunen met een geldelijk bedrag, ten einde 1° de leerkrachten van den Bond uit te breiden, omdat dit gebrek in hoofdzaak de oorzaak is, dat in zoovele plaatsen van ons land nog geene vereenigingen bestaan, die zich ten doel stellen de *alzijdige lichamelijke* ontwikkeling der jongelingschap te bevorderen; 2° om in ruimere mate dan thans geschiedt zijne voortturners te kunnen uitzenden om in verschillende gemeenten van ons land als leiders van lichaamsoefeningen op te treden.

Om der waarheidswille moet ik nog vermelden, dat de Ned. Gymn. Onderw. Vereen. eene motie heeft aangenomen „waarin zij zich bereid heeft verklaard met alle krachten te willen medewerken om het doel, dat de Vereeniging „*Volksveerbaarheid*” beoogt tot werkelijkheid te brengen,” — doch eenige dagen later keurde de zelfde Vereeniging het voorstel af van een leeraar in de schoolgymnastiek, die aan den Amsterdamschen gemeenteraad schietbanen voor de school vroeg. De zoo juist aangehaalde motie vond dan ook hevige bestrijding in een der vergaderingen van de Zuider Gymn. Ond. Vereen.; zeer terecht vroeg men zich af: waar blijft dan de idee gymnastiek? Krachtig is daar verkondigd, dat, wil men getrouw blijven aan het doel der schoolgymnastiek, men van haar geen soldaatje-spelerij moet maken, doch dat zij moet voortgaan met krachtige en gezonde mannen te maken, mannen, wier spieren gestaald zijn en die tegen vermoeienissen zijn opgewassen.

Ook in eene buitengewone vergadering der Amsterd. Gymn. Ond. Vereen. is het bovengenoemd voorstel „Schietsbanen voor de Scholen” besproken. Wilde de voorsteller in eigen vrijen tijd de jeugd in het schieten oefenen (de voorsteller is gymnastiekleeraar aan een of meer Lagere Scholen), voor dit denkbeeld verklaarde men niet bijster veel te kunnen voelen en men meende, m. i. terecht, dat de tijd, door de jongens op de Lagere Scholen aan het schieten besteed, beter zou kunnen worden productief gemaakt.

Moesten de schietoefeningen tijdens de gymnastiek-lesuren gehouden worden, beslist zou men zich hiertegen verzetten.

Uit een en ander moge blijken, dat geschikt maken tot soldaat *niet* het doel is der schoolgymnastiek; integendeel, naar behooren gegeven, is de geschiktheid tot soldaat er een noodzakelijk en vanzelf komend gevolg van.

M. i. moet het deze richting uit: de schoolgymnastiek zorge dat de jongelingschap (waaronder de dienstplichtigen) kan beschikken over een krachtig en ontwikkeld lichaam; — de militaire opleiding tot soldaat geschiede *in* en *door* het Leger.

Door 't bovenstaande, meen ik, de verschillende vragen, mij door vele collega's gesteld, te hebben beantwoord.

J. H. ALBRECHT,
1° Lt. der Infanterie. Leeraar
in de Gymn. M.O.

Gesmeed hardbrons en nieuw geschut.

De reeds uitgevoerde of de ophanden zijnde bewapening van de veld-artillerie der verschillende Mogendheden met snelvuurgeschut is ongetwijfeld een voorbode van denzelfden kostbaren maatregel, die vroeg of laat door ons Legerbestuur zal moeten genomen worden. ¹⁾ De financieele zijde van dien maatregel zal dan te meer van invloed zijn, daar de toestand van een gedeelte van ons kust- en vestinggeschut nu reeds evenzeer aanspraak maakt op verbetering. Het is daarom voor ons Land van veel beteekenis, indien de op den duur verplichte uitgaven, voor zoover de vuurmonden betreft, belangrijk kunnen worden beperkt tengevolge van eene vrij recente en niet onbeduidende verbetering van het hardbrons als geschutmetaal.

Het doel van dit opstel is, deze verbetering meer dan thans bekend te maken, en tegelijkertijd aan te stippen welk nut daarvan door ons getrokken kan worden tot verbetering van het geschutwezen.

Het gebruik van rookzwak buskruit, als voortdrijvend middel in vuurmonden, moet er ons op bedacht doen zijn het weerstandsvermogen van dezen (zoo noodig) te vergrooten tegen de verbrijzelende werking, welke dit kruit in zeer ongunstige, maar daarom — blijkens de onderzinking — toch niet uitgesloten, gevallen kan hebben; dringend noodzaak de aanwending van brisante granaten tot dien maatregel.

Het gewone zachte vloeistaal kan op die gronden, door zijn onvoldoende taaiheid, feitelijk niet meer als geschutmetaal in aanmerking komen. Algemeen wordt daarvoor dan ook thans het nikkelstaal bestemd ²⁾, dat bij geweldproeven ³⁾, op daarvan vervaardigde vuurmonden, bewezen heeft aan de thans te stellen eischen te voldoen. Eenige hierbij vermelde gegevens omtrent dit metaal toonen de deugdelijkheid hiervan mede aan. Alleen is, door de legering met nikkel, met de hoofdeigenschappen ook de reeds hooge prijs van het staal eenigermate (ongeveer 6 tot 12%) gestegen; voor gewoon staal bedroeg die alreeds 3 à

¹⁾ Deze maatregel heeft reeds een begin van uitvoering gekregen met de vergelijkende beproeving, welke onlangs tusschen geschut van verschillende fabrieken plaats had.

²⁾ Het nieuwe Deutsche veldkanon en alle in de laatste jaren voor Nederlandsch Indië aangeschafte vuurmonden zijn b.v. van nikkelstaal.

³⁾ Zie Schieszbericht no. 89 van de Firma KRUPP.

ruim 4 gulden per KG. vuurmondgewicht bij niet snelvurend geschut ¹⁾, een prijs, welke nu beneden de markt gerekend moet worden.

Onze hardbronzen kanonnen kostten daarentegen (volgens de Staatsbegrooting) aan het Rijk f 1,20 à 1,70 per KG. vuurmondgewicht; daarbij is de taatheid van hardbrons toereikend voor een veilig gebruik van rookzwak buskruit en van brisante granaten..... Doch voornamelijk wegens de onvoldoende hardheid en veerkracht van het metaal (ook door uitbranding wegens ongelijkslachtheid) is dit geschut in het algemeen te gauw uitgeschoten, om op den duur voordeel aan te brengen tegenover het veel duurzamer stalen geschut. Maar het zijn nu juist deze eigenschappen, die in het gesmeed hardbrons zoo hoog zijn opgevoerd, dat dit een bruikbaar geschutmetaal genoemd mag worden.

Het is bekend, dat door een betrekkelijk laag tingealte (8%) en door snel (soms ook onder hoogen druk) afkoelen van het brons een vrij gelijkslachtig product — coquille- of schaalbrons — verkregen wordt ²⁾, dat daardoor eene aanmerkelijke taatheid bezit. Tengevolge van deze taatheid kunnen de andere hoofdeigenschappen door koud bewerken (oppersen) van het metaal belangrijk verhoogd worden, en dit zelfs in die mate, dat het aldus bewerkte brons immers den kenmerkenden naam van staalhardbrons, kortweg ook wel hardbrons, verkreeg (zie opgave).

Het feit, dat men nog altijd stalen geschut aanschaft, is evenwel het bewijs dat het hardbrons in dezen vorm het staal niet vervangen kan — zooals reeds is aangegeven — tengevolge van het te spoedig uitgeschoten zijn van het hardbronzen geschut.

Doch het hardbrons heeft in het land zijner geboorte eene verbetering ondergaan. Heeft het hardbrons feitelijk zijn ontstaan te danken aan de betrekkelijke gelijkslachtheid in „samenstelling” van het coquille-brons; — door de warme gietstukken eerst krachtig te smeden (in een smeedpers) en daarna uit te gloeien, wordt ook de „structuur” gelijkmatiger, dus het metaal gelijkslachtiger, zoodat daarmee wederom de taatheid toeneemt (de rek wordt van 53 ruim 65%). Het oppersen tot hardbrons kan dientengevolge belangrijk verder worden doorgezet dan bij het ongesmede metaal het geval zou zijn, zoodat een langs dezen weg verkregen vuurmond van betere hoedanigheid is en daarbij lichter kan zijn dan het bestaand bronzen geschut. Door de hoogere grens van veerkracht en de grootere negatieve rustspanning is nl. het weerstandsvermogen beduidend toegenomen. Zal hierdoor alreeds de duurzaamheid gebaat zijn, nog gunstiger werken

¹⁾ Voor ons spelvuurkanon van 6 cM. overtreft die prijs ver het dubbele, waarop evenwel het kleine aantal der aangeschafte vuurmonden van invloed kan zijn geweest.

²⁾ Eventueel holgieten is van gunstigen invloed op de gelijkslachtheid, vooral voor het metaal nabij den zielwand.

hierop de meerdere gelijkslachtingheid (door het lager tingehalte) en eenige toename van de dichtheid en van de hardheid (door het verder oppersen) van het eindproduct. Het uitslijten van den overgangskegel naar de projectielkamer — *dit is het grootste nadeel van het hardbronzen geschut* — zal kunnen verminderen, nu deze kegel sterker kan worden opgeperst. Daar bij een snelvuurkanon de lengte van de aanvanke-lijke verbrandruimte verzekerd wordt door aanwending van de eenheids-lading, behoeft de overgangskegel niet meer zoo stijl te zijn tot het op de juiste plaats aanhouden van het projectiel en wellicht kunnen ook daarom de velden en trekken wigvormig aanvagen, om zodoende het insnijden der velden in de banden van het projectiel te vergemakke-lijken en hierdoor weder te geraken tot vermindering der uitslijting van den overgangskegel. Mocht deze uitslijting door die maatregelen op den duur niet bedwongen kunnen worden, dan blijft toch de aanwending der eenheidslading de juiste lengte der verbrandruimte verzekeren, waardoor de schadelijke invloed der uitslijting grootendeels vereffend wordt. Voor kanonnen, waarmede door hunne bestemming (*middelbaar kustgeschut en het vestinggeschut voor het flankement*) reeds vanzelf een gering aantal schoten gedaan zal worden, kan men zelfs met een geringe — zoo niet zonder — vermindering in het uitslijten van den kegel tevreden zijn, om het smeedbrons in dit opzicht geschikt te oordeelen als geschutmetaal.

OPGAVE VAN DE GEMIDDELDE HOOFDEIGENSCHAPPEN VAN ENKELE METALEN VOOR VUURMONDEN.

METAL.	Grens van veerkracht in KG. per mm. ²	Trekvastheid in KG. per mm. ²	Rek in % (Taalheid).	OPMERKING.
Gewoon zacht staal	30	60 a)	14 a)	a) Het product van de getallen voor vastheid en rek is een maatstaf voor den benodigden verbrekingsarbeid.
Nikkelstaal	36	75	20	
Gewoon brons, 10 ^o / _o tin	8	25	15	b) Deze gegevens voor brons zijn ontleend aan het laatste werk van Prof. KAISER „Construction der gezogenen Geschützrohre, 1900“.
Coquille-brons, 8 ^o / _o	12	32,8	52,7	Vermoedelijk moeten deze getallen voor den rek onderling verwisseld worden.
Hardbrons } b/d. zielwand.	28	50	4	c) Dit laag tingehalte komt de gelijkslachtingheid ten goede en maakt het brons dus meer bestand tegen uitbranden.
8 ^o / _o } „ buitenwand.	12	33	40	
Gesmeed brons 7 ^o / _o c)	28	45,9	33,3	
Het zelfde uitgegloeid.	13	38	65,2	
Gesmeed hard-brons } bij den zielwand.	30	57,8	8,6	
verregen door } „ „ buitenwand.	23	43,5	23,7 b)	
oppressing tot } „ „ zielwand.	42	61,5	8	
40 ^o / _o } „ „ buitenwand.	26	43,9	32,5 b)	
20 ^o / _o }				

Gelet op de beperkte middelen van den Staat en op de daarnaar afgemeten vrijgevigheid van onze Volksvertegenwoordiging tegenover de behoeften voor Leger en Vloot, kan een sprekende besparing op één der hoofduitgaven het middel zijn om tot de kostbare, doch gewenschte moderniseering van ons geschutwezen te geraken; daarom rijst na het vorenstaande de vraag of het gesmeed hardbrons niet *met voordeel* als vuurmondspecie zou kunnen worden aangewend? Om deze vraag op te lossen, zou door een spoedig en grondig onderzoek van het gesmeed hardbrons en door proeven met een daarvan vervaardigd snelvuurkanon, het vereischte licht ontstoken moeten worden; de bestaande pers in de *Geschutgieterij* zou daarbij wellicht als smeedpers kunnen dienst doen.

A. Mocht dit onderzoek gunstig uitvallen en het brons ten derde male eene rol als geschutmetaal kunnen vervullen, dan valt er verder te overwegen in hoeverre daarvan partij zou zijn te trekken:

1. voor de nieuwe bewapening der veld-artillerie;
2. voor de aanvulling en verbetering in de bewapening onzer liniën;
3. om voor de kustversterkingen eenig middelbaar snelvuurgeschut te bestemmen.

Een 400-tal beschikbare bronzen voorlaadkanonnen, een nog grooter aantal Coehoornmortieren, 400 ton brons in de magazijnen van oorlog (zie Begrooting voor 1900) en het afgevoerde of nog af te voeren Indisch bronzen voorlaadgeschut, leveren daarvoor de grondstof; het vereischte nieuw koper kan wellicht door verkoop van oud brons verkregen worden. En ook kan op deze wijze het kanon van 12 cM. K. (8 cM. Br.) tot een krachtig wapen herboren worden.

Naast de beperking van uitgaven zou het voordeel verkregen worden dat vele kanonnen uit onze bewapening op eigen bodem aangemaakt kunnen worden, hetgeen in tijden van oorlog van onschatbaar belang kan zijn, voor het afwerken en herstellen van vuurmonden.

B. Mocht daarentegen de uitslag van het geopperde onderzoek niet gunstig zijn, en de aanwending van gesmeed hardbrons niet tegelijkertijd het bezit van bruikbare vuurmonden en een belangrijke beperking der uitgaven verzekeren — of mocht dit onderzoek, als verouderd, niet meer gewenscht worden, — dan kan het overweging verdienen:

1. Voorgoed het hardbrons als geschutmetaal vaarwel te zeggen.
2. Al naar behoefte uitbreiding te geven aan den aanmaak van stalen geschut in onze *Geschutgieterij*. Daartoe allereerst de ovens, pers en andere werktuigen, behoorende tot de feitelijk reeds verlaten bronzen-geschut-fabrikatie, op te ruimen, ten einde de daardoor thans renteloos ingenomen groote plaatsruimte te kunnen benutten. (De uitbreiding, welke aan deze hervorming van de *Geschutgieterij* tot *Geschutfabriek* verbonden mocht zijn, te doen plaats vinden binnen de *Stelling van Amsterdam*.)
3. De beschikbare hoeveelheden oud brons geleidelijk te verkoopen,

Meten van afstanden door middel van het rijwiel.

In de 8^e Afdeeling van het Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen bij de Infanterie, waarin het „Schatten van afstanden” wordt behandeld, komen verschillende „hulpmiddelen” ter sprake, en onder deze hulpmiddelen ook „het bepalen van den afstand door afstandmeters.”

Deze afstandmeters, van zoo oneindig meer waarde dan de methoden om afstanden te *schatten*, zijn echter in den regel kostbare artikelen, waarvan men bovendien het gebruik nog moet leeren, alvorens men ze met vrucht kan aanwenden om werkelijk een afstand te *meten*.

Sedert de officieele invoering van het rijwiel in het leger, echter, bestaat er met het rijwiel zelf, eene methode om afstanden te *meten*, welke o. i. verre de voorkeur verdient boven alle *schattingen*.

Ieder berijder van een rijwiel kent doorgaans de „versnelling” zijner machine, en kent hij deze niet, dan is zij zeer gemakkelijk te vinden uit de formule:

$$V = \frac{A}{a} \times H,$$

waarin V voorstelt: de gevraagde versnelling

A „ het aantal tanden van het groot kettingwiel

a „ „ „ „ „ „ klein „

H „ de middellijn van het achterwiel uitgedrukt in inches.

Bij alle moderne rijwielen bedraagt dit aantal inches 28, zoodat wij voor een rijwiel met 20 tanden vóór, en 8 tanden achter, vinden:

$$V = \frac{20}{8} \times 28 = 70,$$

d. w. z., dat dit rijwiel bij ééne omwenteling der pedalen een weg aflegt, even groot, als een cirkel van 70 inches middellijn dit zoude doen bij ééne omwenteling.

Hoe lang die weg is, is gemakkelijk te berekenen uit

$$O = \pi d.$$

$$O = 3,1415 \times 70 \times 0,254 \text{ M. (1 inch} = 0,254 \text{ M.)}$$

$$O = 70 \times 0,7979 \text{ M.}$$

In acht nemende de verwaarloozing van de verdere decimalen van π , mogen wij dit getal stellen op $70 \times 0,8 = 5,60 \text{ M.}$

Een rijwiel dus met eene versnelling van

70, legt bij ééne omwenteling der pedalen af: $70 \times 0,8 \text{ M.}$

72, „ „ „ „ „ „ „ $72 \times 0,8 \text{ „}$

enz.

Wenscht men nu den afstand tot een bepaald punt te meten, dan is het voldoende naar dat punt in een rechte lijn toe te rijden, en te *tellen* hoe dikwijls men of met het linker- of met het rechterbeen moet trappen, om dat punt te bereiken (het terugrijden naar het uitgangspunt biedt eene *contrôle* aan op de eerste meting) en dit getal te vermenigvuldigen met $0,8 \times V$.

In onberijdbaar terrein kan men volstaan met naast het rijwiel te loopen, en te *zien* hoe dikwijls een der pedalen in een bepaalden stand terugkeert.

Wel meet men op deze wijze het profiel van den weg en niet den lineairen afstand, doch op begaanbare wegen, en in niet-heuvelachtig terrein, is het verschil zóó klein, dat deze methode toch nog verreweg de voorkeur verdient boven het „schatten” der afstanden.

Wenscht men V niet vooraf te berekenen, of maakt men gebruik van een kettingloos rijwiel, dan is het voldoende om eenvoudig te *meten*, hoe groot de afstand is, door de te gebruiken machine afgelegd bij ééne omwenteling der pedalen.

Nijmegen, 1900.

C. H. S.

Luchtscheepvaartbelangen.*)

(Met eene schets in den tekst.)

Het streven van den mensch, om zich evenals een vogel in het onmetelijke luchtruim te bewegen, dateert reeds van de grijze oudheid. Tal van proeven zijn daartoe in den loop der eeuwen door verschillende aëronauten genomen; vermetele luchtreizen zijn vaak in de laatste honderd jaren gemaakt, doch, met uitzondering van de alchimie, is wellicht op geen enkel gebied het menschelijk streven met zoo weinig succes bekroond geworden als op dat van de luchtscheepvaart.

Zou misschien in deze telkens mislukte pogingen de oorzaak moeten worden gezocht, dat nog steeds een niet te ontkennen pessimisme omtrent den ballon de overhand heeft; erger nog, dat er een bepaald wantrouwen tegen dit mogelijke vervoermiddel der toekomst bestaat? Mocht iemand zich van de waarheid dezer stelling wenschen te overtuigen, dan zal het ongetwijfeld voldoende zijn, om in zijne naaste omgeving het al of niet gevaarlijke eener ballonreis ter sprake te brengen; men ziet dan vaak personen door eene huivering bevangen, alleen bij de gedachte, dat zij mede de bemanning van een vrijen ballon zouden moeten uitmaken; ja, zelfs bij het plaats nemen in een ballon-captif valt er op het gelaat van velen reeds eene doodsbleeke angstkleur te bespeuren.

Zou misschien het spreekwoord: „Onbekend maakt onbemind” hier van toepassing kunnen zijn en zou men dat pessimisme veeleer moeten wijten aan de weinige populariteit, waarin nog steeds, vooral hier te lande, de ballon zich verheugen mag? Wij, Nederlanders, kennen den ballon zoo weinig; hoogstens zien wij hem eens op eene tentoonstelling of op een volksfeest, en dan meestal met een buitenlander bemand. Uit den aard van de zaak dragen wij den ballon dan ook geen warm hart toe; zoo deelde mij o.a. een ooggetuige mede, dat toen in 1896 in eene kleinere provinciestad in Zuid-Holland eene ballonopstijging tenge-

*) Literatuur:

Deutsche Heereszeitung, 1898.

Le problème général de la navigation aérienne, par R. SOREAU.

Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, 1886—87 en 1893—94.

Aëronautische schetsen, door CARL CORVEY.

Revue de l'Armée Belge, 1899

Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens, 1898, N°. 5.

volge van een defect aan den ballon werd uitgesteld, de omstanders uit louter moedwil stoelen en soortgelijke voorwerpen door het ballon-omhulsel wierpen. Uit zulke handelingen spreekt zeer zeker geen toegenegenheid of sympathie.

De vraag rijst of dit alomheerschende pessimisme wel zoo volkomen gewettigd is. Bij de beantwoording dezer vraag moet in de eerste plaats niet uit het oog worden verloren, dat tot vóór een 30-tal jaren de reizen, welke met een ballon werden ondernomen, gewoonlijk uitgingen van beroeps-aëronauten, zelden toegerust met de noodige theoretische of technische kennis, om zich van alles behoorlijk rekenschap te kunnen geven. In den regel waren het personen, die, geheel op zichzelf staande, werkten zonder eenige wetenschappelijke leiding; wien het, zij het dan ook wellicht onder een wetenschappelijk uithangbord, meestal slechts om geld- of broodbejag bij hunne opstijgingen te doen was en wien het dientengevolge aan de vereischte geldmiddelen ontbrak, om allengs verbeteringen in het ballonwezen aan te brengen. Integendeel, dezelfde ballon werd zoolang geëxploiteerd, totdat hij langzamerhand versleten was en ten slotte bezweek; geschiedde dit laatste tijdens de luchtreis, dan kwam gewoonlijk ook de luchtschipper om het leven en was dit voor de groote menigte eene aanleiding opnieuw om wantrouwend en afkeerig gezind te blijven jegens de luchtscheepvaart. Terecht mag dan ook beweerd worden, dat de aëronautiek geen erger vijanden gekend heeft dan het meerendeel dergenen, die er zich mede hebben bezig gehouden.

Intusschen verdwijnt tegenwoordig, zoo niet hier te lande dan toch voorzeker in het buitenland, dat ongemotiveerde vooroordeel en zien we in de laatste 25 jaren, dank zij het nut, dat de ballon in den oorlog van 1870—'71 heeft afgeworpen, allengs een geheel anderen toestand intreden en door anderen dan beroeps-aëronauten de aandacht aan het ballonvraagstuk wijden. In de grootere naburige rijken ontstaan vereenigingen, welke de bevordering der luchtscheepvaart in het algemeen beoogen en door het uitgeven van tijdschriften en vakbladen den ballon meer populair trachten te maken, dan tot dusver het geval was. Aan het hoofd dezer vereenigingen staan mannen van wetenschap, die zich met hart en ziel wijden aan de oplossing van het zoo moeilijke vraagstuk; in haar midden treffen wij aan kapitalisten en bekwame technici, terwijl zelfs gekroonde hoofden hunne hooge belangstelling niet onthouden; zoo schonken o.a. Keizer WILHELM en Czaar NICOLAAS vorstelijke bijdragen uit hunne persoonlijke kas en maakte de Koningin-Regentes van Spanje eene opstijging in een ballon-captif mede. Aldus werken op het einde dezer eeuw de wetenschap, de techniek en het kapitaal eendrachtelijk samen tot bereiking van het ideaal: „het bestuurbare luchtschip” en heeft die samenwerking in meerdere opzichten reeds verschillende vruchten afgeworpen.

Gaan wij in de tweede plaats na, op welke wijze de eindoplossingen van soortgelijke technische vraagstukken, zooals die van stoomboot en locomotief, zijn tot stand gekomen.

Nadat PAPIŃ reeds in 1707 zijne inleidende proeven met de stoomvaart had genomen, was er nog een eeuw noodig, eer FULTON deze uitvinding practisch in Amerika had toegepast; in Europa dateert de eigenlijke stoomboot eerst van 1812—1818, terwijl bij de schepen de stoommachine pas in 1829 practische toepassing verkreeg. Wilde zelfs NAPOLEON niet den man, die hem voorstelde om door middel van schepen, waarin stoommachines geplaatst zouden worden, zijn leger uit het kamp bij Boulogne naar Engeland over te brengen, in een krankzinnigengesticht doen opsluiten?

Een nog sprekender voorbeeld van dien aard levert ons de ontwikkeling van de locomotief. Terwijl BRANCA reeds in 1620 den stoom aanwendde tot het drijven eener turbine, zoo werd door SAVERY eerst in 1696 eene door stoom gedrevene machine vervaardigd en verlieten er nog 72 jaren, voordat de stoommachine in haar tegenwoordigen vorm door WATT werd geconstrueerd. Nadat hij in 1784 op het voortbewegen van wagens door stoom patent had genomen, ging nogmaals bijna een halve eeuw (1829) voorbij, voordat GEORGE STEPHENSON zijn locomotief „*Rocket*” voor de practijk gereed had.

Mogen uit den aard van de zaak deze langdurige ontwikkelingsprocessen van stoomboot en locomotief niets beslissends bewijzen ten aanzien van de luchtscheepvaart, zoo ontzeggen zij toch wel het recht tot de stoute bewering van sommigen, dat de uitvinding van het bestuurbare luchtschip eene utopie zou zijn, omdat reeds meer dan een eeuw de eindoplossing van het ballonvraagstuk op zich laat wachten. Niet alleen het feit, dat de theoretische zijde van het vraagstuk is opgelost, maar ook de reeds meerdere malen met succes bekroonde proefnemingen, zij het dan ook dat deze plaats hadden onder gunstige omstandigheden, doen ons hoopvol op de toekomst staren.

In de hoop, bij de lezers van dit Tijdschrift, waarin, voor zoover mij bekend, nog nimmer een artikel over de luchtscheepvaart het licht zag, eenige meerdere belangstelling voor den ballon te mogen opwekken, te meer, nu juist heden ten dage de geheele aëronautische wereld vol spanning de oogen gericht houdt naar de grootsche proefnemingen op het meer van *Constance*, stel ik mij voor om, na een beknopt geschiedkundig overzicht, een oogenblik stil te staan bij de jongste proeven, die op aëronautisch gebied, wat de bestuurbaarheid betreft, zijn genomen of worden voorbereid, vervolgens de voornaamste verbeteringen in het ballonwezen na te gaan, om daarna, zoowel uit een algemeen als uit een militair oogpunt, het practische nut te bespreken, dat door den luchtballon wordt afgeworpen.

GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT.

Met voorbijgang van de oudere legenden, welke de mythologie ons heeft nagelaten, betreffende de verschillende opstijgingen van DAEDALUS en diens zoon ICARUS, van HELLE en PRIXIS, enz., en met eene bloote

vermelding van de namen van den natuurkundige DANTE, den Jezuïet FRANÇOIS LARA en den Portugees DON GUZMAO, die allen op de eene of andere wijze in het luchtruim zijn opgestegen, dateert de eigenlijke geschiedenis van het ballonwezen eerst van 1783, toen de gebroeders MONTGOLFIER de naar hen genoemde „Montgolfière” hadden uitgevonden. Zooals bekend is, berustte de stijgkracht van dezen ballon op het verschil in soortelijk gewicht tusschen verwarmde en niet-verwarmde lucht. Hun ballon had den bolvorm en was vervaardigd van gevernist papier; de lucht binnen den ballon werd door middel van eene brandende stof, die onder de ballonopening in een ijzeren korf werd gestookt, verwarmd, waardoor het geheele toestel minder zwaar werd dan de verplaatste luchtmassa en zich dientengevolge opwaarts bewoog.

Kort daarna kwam de hoogleeraar CHARLES op het denkbeeld, om in plaats van verwarmde lucht het in 1766 door CAVENDISH ontdekte waterstofgas voor de vulling te gebruiken; voor het omhulsel werd tevens zijde toegepast. Niet alleen verminderde hierdoor het brandgevaar, maar tevens werd het stijgvermogen aanmerkelijk vergroot wegens het zoo veel lichtere vullingsgas, dat bij deze „Charlière” werd toegepast.

Omsreeks 1785 worden de beide ballonsoorten, de Montgolfière en de Charlière door PILATRE DU ROZIER gecombineerd tot een nieuwen vorm, bekend onder den naam van „Rozière”. Het behoeft voorzeker geen nader betoog, hoe onverantwoordelijk het mag genoemd worden, om onder een met waterstofgas gevulden ballon een vuur te gaan stoken; PILATRE DU ROZIER verloor dan ook bij zijn tocht van *Calais* naar *Dover* het leven, tengevolge van het in brand geraken van zijn ballon.

Evenals zulks met alle technische ontdekkingen het geval is geweest, werd ook vrij spoedig van militaire zijde de aandacht op den ballon gevestigd en reeds in 1784 door den Generaal MEUSNIER in eene memorie aan de Académie des Sciences het nut van dit oorlogsmiddel uiteengezet. Intusschen verliepen er nog een tiental jaren, eer de ballon zijne intrede in de militaire wereld maakte; in 1794 namelijk werd te *Meudon* een „établissement central d'aérostation” en tevens eene compagnie luchtschippers onder bevel van den Kapitein der Genie COURTELLE opgericht. Deze compagnie beschikte over slechts één ballon „l'Entreprenant”, waarmede achtereenvolgens verschillende waarnemingen werden verricht bij het beleg van *Maubeuge* en van *Charleroi*, in den slag bij *Fleurus*, te *Worms*, *Mannheim*, *Aken* en eindelijk bij *Würzburg*, waar hij in handen van den vijand viel.

Eene 2de in 1794 opgerichte compagnie luchtschippers deed verkenningen te *Mainz* en *Donauwert*, en keerde daarna naar Frankrijk terug.

Hierop volgt eene lange rustperiode voor de militaire luchtvaart, doordat NAPOLEON, die in het algemeen niet hield van instellingen, welke afkomstig waren van de Republiek, de beide compagnieën luchtschippers afdankte, de school te *Meudon* sluiten en zelfs het materieel verkoopen liet.

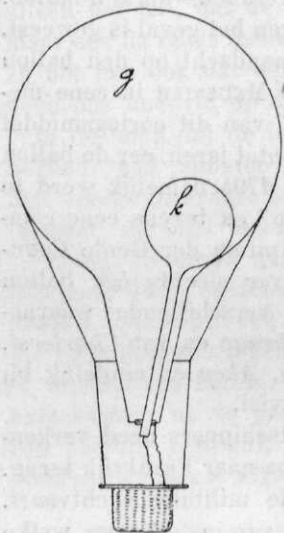
Intusschen moet het ons niet al te zeer verbazen, dat, niettegen-

staande de ballon toen reeds op gewichtige diensten wijzen kon, dit oorlogsmiddel niet in de gunst van NAPOLEON mocht deelen. Eensdeels had de ballon in Egypte niet aan de verwachtingen beantwoord, welke NAPOLEON zich er van had voorgesteld, doordat het materieel bij *Aboukir* in het ongereede was geraakt; maar anderzijds geschiedde in dien tijd de vulling van den ballon niet zoo vlug als dit tegenwoordig het geval is. Men bedenke, dat men toen alle beschikbare zwavel voor de vervaardiging van het buskruit noodig had en er derhalve geen sprake kon zijn van het gebruik van zwavelzuur voor de bereiding van waterstofgas. Men nam de door LAVOISIER ontdekte methode te baat, door namelijk waterdamp over gloeiende ijzerspaanders te leiden. Hiertoe moest dan een oven gemetseld worden, waarvan de bouw 5—8 dagen en soms nog langer duurde, en waarvoor o.a. te *Maubeuge* niet minder dan 16.000 steenen noodig waren, die in sommige gevallen eerst nog moesten worden gebakken. Neemt men bovendien hierbij in aanmerking, dat de vulling van den ballon circa 50 uren duurde, dan blijkt hieruit ten duidelijkste, dat de ballon in dien tijd bezwaarlijk de veldlegers kon volgen, en laat zich hieruit tevens het verschijnsel verklaren, dat de sympathie, welke men aanvankelijk voor dit nieuwe oorlogsmiddel had gekoesterd, allengs bij de Fransche generaals, en in het bijzonder bij een legeraanvoerder als NAPOLEON, was verdwenen.

Na sluiting der school te *Meudon* treffen we den ballon nog slechts sporadisch op de slagvelden of bij belegeringen aan; zoo bijv. in 1814 te *Antwerpen*, in 1859 bij *Castiglione* en *Solferino*, in 1861—'62 in den Amerikaanschen secessie-oorlog en in 1866 in den oorlog van *Paraguay*, totdat eindelijk de oorlog van 1870—'71, voornamelijk tijdens de insluiting van *Parijs*, het aëronautische vraagstuk weer eene nieuwe phase deed intreden.

Wat de techniek betreft, zoo treffen we tot op dit keerpunt in de ontwikkelingsgeschiedenis der luchtscheepvaart nagenoeg geen wijzigingen in de constructie of in de uitrusting van den ballon aan. Vermeldenswaard is alleen de vinding, welke reeds in 1784 door den Generaal MEUSNIER werd gedaan en in den lateren tijd opnieuw, zij het dan ook in geheel gewijzigden vorm, de aandacht op zich heeft gevestigd.

De Generaal MEUSNIER omgaf zijn ballon van een dubbelen wand, waarvan de buitenste van eene sterk weerstandbiedende stof; de ruimte tusschen beide wanden was gevuld met dampkringslucht. Het beginsel, waarop deze constructie berust, vindt men terug in den meer practischen luchtzak, in 1870 door DUPUY DE LÔME toegepast. Deze plaatste

LUCHTZAK.

1 P 8 H 66 323 41798 door Napoleon

binnen den grooten met waterstofgas gevulden ballon *g* een met lucht gevulden veel kleineren ballon *k*, waarvan de werking overeenkomt met die van de zwemblaas der visschen. Wanneer deze luchtzak wordt geledigd, dan heeft het ballongas gelegenheid, zich over het volume van den ballon *b* uit te zetten, waardoor de dichtheid van het gas afneemt en het geheele toestel stijgt; omgekeerd, indien met behulp van eene luchtpomp de luchtzak *b* weer wordt gevuld, dan zal hiervan eene daling het gevolg zijn. Men heeft het derhalve in de hand, om het stijgvormogen binnen zekere grenzen te regelen, zonder dat hierbij gasverlies plaats heeft, wat vooral bij kleinere ballons, bijv. van minder dan 350 M³. inhoud, een groot voordeel is; doch tevens heeft men een waarborg, dat de strakke uitwendige vorm van den ballon niet verloren gaat, hetgeen met het oog op den regelmatigen winddruk een hoofdvereischte is voor den bestuurbaren ballon.

Tot aan den Fransch-Duitschen oorlog kan Frankrijk nagenoeg als het eenige land worden genoemd, waar de luchtscheepvaart werd beoefend; tot op dat tijdstip was de aëronautiek eene vrijwel Fransche wetenschap en van de vele luchtschippers, die tot de ontwikkeling dezer wetenschap hebben bijgedragen, is zeker 80 % uit Frankrijk afkomstig.

Slaan wij dan ook een blik op het ballonwezen in de overige staten van Europa of in de andere werelddeelen, dan valt hieromtrent weinig mede te deelen. Wel heeft uit den aard van de zaak elk land op aëronautisch gebied een of meer beoefenaars gehad en als zoodanig noemen wij ZAMBECCARI in Italië, TYTLER en BLANCHARD in Engeland, STRUVE in Duitschland, COLDANG in Denemarken, ROBERTSON in Zweden en JAMES WILCOCK in Amerika; doch met eene bloote vermelding hunner namen is hun, in dit beknopt overzicht althans, de verschuldigde eer bewezen.

Zooals reeds werd opgemerkt, bracht de oorlog van '70 eene omwenteling in de geschiedenis der luchtscheepvaart teweeg. De oorzaak hiervan moet gereedelijk worden gezocht in de vele en belangrijke diensten, welke tijdens het beleg van Parijs door den ballon werden bewezen en het best spreken uit de hiernavolgende cijfers. Van af September '70 — Januari '71 vertrokken uit *Parijs* niet minder dan 64 vrije ballons, die, behalve hun eigen luchtschipper, nog vervoerden 91 reizigers (waaronder GAMBETTA), 363 postduiven en 2½ millioen brieven tot een totaal gewicht van ± 10.000 KG. Opmerkelijk is het, dat het omgekeerd niet mogelijk is gebleken, om van uit het overige gedeelte des lands met een ballon binnen Parijs neer te dalen.

Na den oorlog wordt het nut, dat door den ballon in toekomstige oorlogen kan worden afgeworpen, meer en meer ingezien en begint in verschillende Rijken, waar de ballon tot dusverre nagenoeg slechts bij name bekend is, een ernstiger streven merkbaar te worden tot bevordering van de luchtscheepvaart in het algemeen en van de militaire luchtvaart in het bijzonder.

Niet alleen treedt het vraagstuk der bestuurbaarheid meer en meer op den voorgrond en worden de proefnemingen met *bestuurbare lucht-*

schepen met veel zorg voortgezet, doch ook de details en de uitrusting van den *vrijen ballon* verbeteren gestadig, terwijl in nagenoeg alle Europeesche staten militaire luchtschipperafdeelingen worden gevormd, waarbij de *kabelballon* de hoofdrol speelt.

(Wordt vervolgd.)

764

Eenige opmerkingen over het optreden der veld-artillerie bij gecombineerde manoeuvres.

Het is een bekend verschijnsel, dat bij oefeningen met afdeelingen welke uit verschillende wapens bestaan, dikwijls de opmerking wordt gemaakt, dat de veld-artillerie te langzaam is in haar optreden en veelal te laat in stelling komt. Ook in 1899 werd, na de in Gelderland gehouden herfstmanoeuvres, deze klacht gehoord.

Uit den aard der zaak moeten dergelijke uitingen, die spoedig vrij algemeen verbreid worden, den artilleristen — hetzij deze al dan niet als deelnemers de betrekkelijke oefeningen bijwoonden — vrij onaangenaam in de ooren klinken. De veld-artillerie toch heeft tot hoofdbestemming, de andere wapens in hunne moeielijke opdrachten tijdens het gevecht te steunen; zij moet dit doen door haar vuur af te geven in de richtingen en op de doelen, die haar in het algemeen door den Algemeenen Bevelhebber (Alg. Bev.) der in werking te brengen troepenmacht worden aangewezen; haar taak wordt haar dus vrij duidelijk in elk bijzonder geval door dien Alg. Bev. gesteld; komen er nu klachten over de wijze van uitvoering daarvan, dan treffen die haar persoonlijk in hare leidende en uitvoerende organen. Het is daarom niet meer dan natuurlijk, dat men in het wapen zelf de oorzaken van die klachten tracht op te sporen, ten einde die duidelijk aan te wijzen en zoo mogelijk voor het vervolg weg te nemen.

Ten einde dit doel te bereiken, zal het misschien het eenvoudigste zijn, in een concreet geval het in gevecht brengen van eene, uit verschillende wapens bestaande troepenmacht te beschouwen, om dan daarbij speciaal de veld-artillerie in haar doen en laten te volgen.

Wij zullen dan daartoe uitgaan van eene Nederlandsche brigade, bestaande uit 8 bataljons infanterie, eenige eskadrons cavalerie, eene afdeeling veld-artillerie van 3 batterijen en de noodige treinen en hulpdiensten, eene samenstelling, zooals die bij de plaats gehad hebbende najaarsoefeningen veelal voorkwam.

Stel, dat deze brigade bij de inleiding van het aanvallend gevecht in het stadium is gekomen, dat de voorhoede, welke aan infanterie 2 bataljons sterk gedacht wordt, doch waaraan geen artillerie was toegedeeld, zich heeft ontwikkeld en het vijandelijke infanterie- en artillerievuur in ruime mate tot zich begint te trekken. Die voorhoede heeft dan dus voor een groot deel reeds aan hare bestemming beantwoord,

en omtrent 's vijands opstellingen kostbare gegevens weten te verschaffen. Zij begint echter — opgehouden als zij thans wordt door het vijandelijke vuur — naar achteren om te zien, ten einde directen of indirecten steun van de infanterie- en artillerie-afdeelingen der hoofdmacht te bekomen. Men mag er nu in het algemeen niet op rekenen, dat die hoofdmacht op het bovenaangeduide oogenblik reeds den tijd heeft gevonden, geheel of gedeeltelijk op te marcheeren, gesteld al, dat daarvoor het terrein gunstig is, wat op Nederlandschen bodem lang niet altijd het geval zal zijn. Zulks zal te minder voorkomen bij manoeuvres, waar de drang naar voren bij de voorhoede, die hier niet geremd wordt door het lijden van verliezen, meestal buitengewoon groot is. Toch nemen wij dit voor een oogenblik aan, om de omstandigheden voor de artillerie zoo gunstig mogelijk te maken. De Alg. Bev., die zich bij de voorhoede bevindt om aldaar persoonlijk den toestand te leeren kennen, zal nu weldra, na zijn plannen voor de toekomst in grove trekken te hebben vastgesteld, het besluit nemen, zijne artillerie in werking te brengen, en daartoe aan den hem vergezellenden Artillerie-Commandant (Art. C^{dt.}) de noodige orders geven. Stel in het beschouwde geval, dat die orders luiden rechts en achterwaarts van de ontwikkelde voorhoedebataljons, waar blijkens de kaart en volgens eene globale waarneming van af de plaats waar die orders worden gegeven, eene gunstige stelling moet te vinden zijn, de afdeeling te doen optreden. Wat moet er nu tot uitvoering van deze bevelen geschieden, en hoeveel tijd verloopt er, voor dat er aan is voldaan?

De Art. C^{dt.} begeeft zich, na een bevel te hebben verzonden aan zijne Batterij-Commandanten (Batt. C^{den.}) om zich voor hun persoon onmiddellijk naar het voor de artilleriestelling bestemde terrein te begeven, dadelijk naar de aangeduide strook tot het verkennen der stelling; neem aan, dat hij hiertoe 500 M. moet afleggen, dan gaat hiermede 1½ minuut verloren; hij moet zich nu decideeren over het juiste beloop der in te nemen stelling; daartoe heeft hij de voor- en nadeelen, die het terrein hem aanbiedt, te wegen, terwijl hij tevens zijne aandacht aan de zichtbaarheid der doelen, de maatregelen voor de gevechtstreinen, de opmeting op de kaart van den vermoedelijken afstand tot de vijandelijke opstelling en de bescherming, die de eigen troepen hem tijdens en na het in batterij komen kunnen verleen, zal hebben te wijden. Het is zeker niet te veel, indien men voor dit alles één minuut noodig acht. Na het vaststellen van het beloop der stelling overweegt hij nu, in afwachting van de komst zijner Batt. C^{den.}, volgens § 44 van het Exercitie-reglement voor de Veld- en Rijdende Artillerie, 2de gedeelte, C „Het Gevecht”, welk deel van het doel door elke batterij zal worden beschoten, en welk gedeelte der stelling door elk onderdeel zal worden ingenomen; daarna blijft hij, volgens § 57 van voornoemd reglement, den vijand waarnemen. Ten einde nu het tijdstip te bepalen, waarop de Batt. C^{den.} voor hun persoon in de stelling aankomen, moet men nagaan, hoeveel tijd er met overbrengen en uitvoeren van de daartoe gegeven orders is verloren

gegaan. Veronderstellende, dat het terrein, waar de hoofdmacht was opgemarcheerd, op ± 500 M. van de stelling en op ± 700 M. van de plaats ligt, waar de Art. C^{dt.} zijne orders van den Alg. Bev. ontving, dan vindt men voor dien tijd $3\frac{1}{2}$ minuut (2 minuten voor de overbrenging en $1\frac{1}{2}$ voor de uitvoering van het bevel), altijd indien men zich het terrein overal volgens rechte lijnen in snellen gang begaanbaar denkt. Één minuut alzoo, nadat de Art. C^{dt.} het beloop der stelling heeft vastgesteld, ziet hij daarin zijne 3 Batt. C^{dten.} in galop aankomen. Hij doet hun nu, ingevolge § 44 van „Het Gevecht”, mededeeling omtrent 1° de opdracht, 2° de stelling, 3° den opmarsch en 4° de wijze van inschieten. Rekenende, dat hiermede weer 1 minuut gemoeid is, terwijl het te voet langsgaan en nader verkennen van zijne positie door elken Batt. C^{dt.} volgens § 44 laatste alinea wederom 1 minuut kost, dan komt men, in verband met het voorgaande, tot het resultaat, dat, als laatstgenoemde handeling is volbracht, $5\frac{1}{2}$ minuut verlopen zal zijn, sedert de Alg. Bev. zijne orders uitgaf. Volgens § 57 van „Het Gevecht” doen nu de Batt. C^{dten.} de noodige orders, betreffende het innemen van de stelling en den opmarsch, door den ordonnans schriftelijk aan de batterijen overbrengen, of wel gaan zij zelf hunne batterij halen. Aannemende, dat die orders zeer kort en bondig kunnen zijn, het schrijven (c. q. het mondeling bekend maken) $\frac{1}{2}$ minuut en het overbrengen (over ± 500 M.) $1\frac{1}{2}$ minuut kost, dan komen zij dus na $1\frac{1}{2}$ à 2 minuten bij die onderdeelen aan. Aldaar moet nu, zoo zulks niet reeds eerder is geschied, worden geladen, terwijl de opzetten moeten gesteld worden voor den aangegeven afstand, en de wijze waarop de stelling zal worden ingenomen in het kort aan de Stuks Commandanten moet worden medegedeeld (§ 61 Het Gevecht). Rekent men hiervoor 1 minuut, voor den opmarsch der batterijen naar de stelling (over ± 500 M.) 2 minuten en voor het innemen daarvan, het op de juiste plaats stellen der stukken, het bekend maken van het doel aan de richters, en het tot vuren gereed maken der vuurmonden te zamen nogmaals 1 minuut, dan komt men tot het resultaat, dat $5\frac{1}{2} + 2 + 1 + 2 + 1 = 11\frac{1}{2}$ minuut na het uitgeven der orders door den Alg. Bev. het eerste schot der artillerie kan vallen. Deze uitkomst dient men voorloopig in de gedachten te houden, daarbij in aanmerking nemende, dat — zooals uit het bovenstaande blijkt — de artillerie bij de verkenning der positie wel is waar geheel stelselmatig te werk is gegaan, maar dat aan den anderen kant werd aangenomen: 1°. dat het den Art. C^{dt.}, onmiddellijk na ontvangst van zijne orders, gelukte eene bruikbare stelling te vinden; 2°. dat alle orders vlot, en zonder eenig oponthoud, werden overgebracht en uitgevoerd; 3°. dat het in batterij komen zelve op de meest eenvoudige wijze, zonder beweging der stukken met handen over eenigen noemenswaardigen afstand (§ 63 van „Het gevecht”), zonder van te voren afspannen van vóór- en middenpaarden (§ 63 „Het Gevecht”) en zonder afstijgen der stukrijders (§ 63 van „Het Gevecht”) geschiedde; en 4°. dat van de meer tijdroovende indirecte richting geen sprake was.

Men merke tevens op, dat het hier geldt het innemen der eerste artillerie-stelling, tot het openen van den artilleriestrijd met reeds in batterij staande vijandelijke vuurmonden, waarbij juist volgens de nieuwste schrijvers, als b.v. LAYRIZ (Die Feldartillerie im Zukunftkampf und ihre kriegsmässige Ausbildung) de allergrootste aandacht moet worden geschonken aan het zooveel mogelijk onzichtbaar opstellen der stukken en het geheim houden van den opmarsch. Veelal zal dus — indien de veld-artillerie ten minste met deze eischen wenscht rekening te houden, wat haar, tot het bewaren der gevechtskracht, in den oorlog in alle opzichten is aan te raden — de tijd, benoodigd voor het in stelling komen, veel aanzienlijker zijn, dan de in het voorbeeld gevonden $11\frac{1}{2}$ minuut, al zijn er natuurlijk aan den anderen kant ook gevallen denkbaar, waarin alles moet worden opgeofferd om eene verkorting van dezen termijn te verkrijgen. Volledigheidshalve dient men bij de bespreking van bovenstaand voorbeeld nog de vraag te beantwoorden, of de Art. C^{dt}. de zaak niet had kunnen bespoedigen door, toen hij de stelling gekozen had (alzo $2\frac{1}{2}$ minuut, nadat hij zijne orders van den Alg. Bev. had ontvangen) direct voor elk zijner Batt. C^{den}. een schriftelijk bevel op te stellen, bevattende de noodige mededeelingen omtrent de te nemen maatregelen en de te volgen gedrageregels. Voor het schrijven van die 3 orders in de daarvoor gebruikelijke, practisch ingerichte telegramboekjes $1\frac{1}{2}$, voor de toezending aan de batterijen 2, voor de lezing door de Batt. C^{den}., het laden der stukken, het stellen der opzetten en het inlichten der Stuks-Commandanten 1, voor de opmarsch der batterijen naar de stelling 2 en voor het innemen daarvan weer 1 minuut rekenende, vindt men, dat de geheele tijdduur nu $2\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2} + 2 + 1 + 2 + 1 = 10$ minuten wordt, zoodat eene tijdsparing van $1\frac{1}{2}$ minuut wordt verkregen. Hiertegenover staat echter, dat de Batt. C^{den}. nu nagenoeg alle gelegenheid moesten missen, om zich van te voren omtrent het juiste beloop hunner stelling, de ligging der doelen en het bij den opmarsch te doorloopen terrein door eigen waarneming op de hoogte te stellen. Hierdoor ontstaat veel meer kans op vergissingen en gevaar voor het nemen van minder doeltreffende maatregelen; tegen deze nadeelen weegt m. i. de tijdsbesparing van $1\frac{1}{2}$ minuut geenszins op. Zoo ooit, dan zal men bij het verkennen en innemen van artillerie-stellingen — afgezien van het juiste streven om onnoodig oponthoud te voorkomen — alle overijling moeten vermijden. Men mag hierbij nooit uit het oog verliezen, dat in oorlogstijd die positiën dikwijls meerdere uren, ja soms een geheel dag, zullen bezet blijven, en dat daarbij de voor- of nadeelen, die aan de ingenomen stellingen zijn verbonden, over het bestaan der artillerie kunnen beslissen. Bij oefeningen moeten de stellingen dus — al dienen zij hier uit den aard der zaak voor een korter tijdsverloop — ook aan hooge eischen voldoen.

Na in het voorgaande verondersteld te hebben, dat de hoofdmacht op het oogenblik, waarop de artillerie naar voren werd gehaald, reeds de gelegenheid had gehad om op te marcheeren, is het zaak, thans nog met

een enkel woord den toestand na te gaan, die ontstaat, als de artillerie zich uit de marschcolonne direct naar de stelling moet begeven, wat natuurlijk vooral bij het rencontregevecht zal voorkomen. Volgens § 45 van „Het Gevecht” wordt bij het verkennen van de stelling in het ontmoetingsgevecht in beginsel gehandeld, als boven werd omschreven, doch zal er in den regel te weinig tijd beschikbaar zijn, om zoo stelselmatig te werk te gaan. Wij zullen hiermede dus rekening houden, en nog een oogenblik het optreden van de batterijen van de vroeger beschouwde brigade bij een rencontregevecht gadeslaan. Men denke zich dus ook hier weder, dat de Art. C^{dt}. op een gegeven moment bij de ontwikkelde voorhoede het bevel ontvangt, eene stelling in te nemen, welke als in het voorgaande voorbeeld gelegen is. Hij zendt nu onmiddellijk aan de batterijen den last, om in draf naderbij te komen, en gaat zelf ter verkenning vooruit. Aannemende, dat het hoofd der hoofdmacht 600 M. van den Art. C^{dt}. verwijderd was toen deze zijne orders ontving, en dat men de batterijen bij die hoofdmacht achter het voorste bataljon had ingedeeld, dan moet laatstbedoelde order een weg van 1050 M. afleggen om den vóór aan de afdeeling artillerie marcheierenden oudsten Batt. C^{dt}. te bereiken. De batterijen zullen nu uitbuigen, in het gunstigste geval onderweg tijdens den marsch nadere orders krijgen omtrent de juiste plaats der stelling, de opdracht en de wijzen van opmarsch en inschieten; zij zullen op eene geschikte plaats een oogenblik halt houden, om te laden, de opzetten te stellen, de meest gewenschte formatie aan te nemen en de gevechtstreinen uit te schakelen, om daarna den opmarsch te vervolgen; de Batt. C^{dten}. zullen trachten, door in den snelsten gang tijdig vooruit te komen, zich van te voren nog eenigszins omtrent het doel en het terrein te oriënteren. Op deze serie van handelingen de tijdsberekening, in den trant als boven is geschied, toepassende, dan vindt men, dat noodig zijn voor: het overbrengen van de eerste order aan de batterijen 3 minuten; het afleggen van den afstand van de plaats, waar de batterijen die order krijgen, tot aan de stelling (voor de achterste batterij \pm 1750 M. in draf) 8 minuten; noodzakelijk oponthoud onderweg 2 minuten; het innemen der stelling, het tot vuren gereed maken der stukken, enz., 1 minuut, dus totaal 14 minuten. Ook hier dus, onder aanneming van gunstige omstandigheden, een betrekkelijk groot tijdsverloop, vóór het eerste schot kan vallen, en dat, terwijl eene systematische verkenning door de Batt. C^{dten}, absoluut niet kon plaats hebben, en de inlichtingen, welke deze tijdens den opmarsch hebben kunnen bekomen, uit den aard der zaak zeer onvolledig waren, en ternauwernood voldoende geacht kunnen worden, om hen voor het maken van groote fouten te behoeden. Ware de artillerie nog meer naar achteren in de marschcolonne geplaatst geweest, wat b. v. bij een sterkere colonne had kunnen plaats hebben, dan zou de tijd natuurlijk weer evenredig grooter geworden zijn.

Zooals uit het voorgaande blijkt, had de artillerie, niettegenstaande

alle krachten door haar werden ingespannen om met spoed aan hare opdrachten te voldoen, in de beschouwde voorbeelden toch nog respectievelijk $11\frac{1}{2}$ à 10 en 14 minuten noodig om, nadat de Art. C^{dt}. zijne orders ontvangen had, het vuur te openen. In werkelijkheid zouden deze tijden eerder grooter dan kleiner geworden zijn, al behoeft het natuurlijk geen betoog, dat de getallen in elk voorbeeld, dat men kiest, verschillend zullen zijn; de gevonden tijdruimten kunnen echter toch dienst doen om de gedachten te bepalen, daar zij niet uit onnatuurlijke toestanden werden afgeleid.

Wat ziet men nu bij oefeningen en manoeuvres tijdens de periode, waarin de artillerie zich voorbereidt om de stelling in te nemen, veelal gebeuren? Er ontstaat een algemeen verlangen bij de hogere bevelhebbers, om de batterijen in de aangeduide of kenbaar gemaakte richting *nu eindelijk* te zien optreden en om haar eerste schot te hooren. De voorhoede, in hare voorwaartsche beweging niet, als in oorlogstijd, ernstig belemmerd door 's vijands vuur of door het pijnlijk zoeken naar dekkingen in het terrein, begint de vijandelijke opstellingen reeds denkkelijk te naderen; de bataljons van de hoofdmacht worden langzamerhand mede zichtbaar, doch de vijandelijke artillerie heeft nog steeds vrij spel, om hare doelen met groote kalmte en juisten blik uit te kiezen en ongestoord te beschieten; menigeen begint stilzwijgende, doch ernstig gemeende verwijten te richten aan het adres der eigen artillerie, die noch steeds op zich laat wachten. De vraag, die zich hier opdringt, of deze toestand niet gedeeltelijk voorkomen zou zijn geworden, indien er eenige artillerie aan de voorhoede ware toegedeeld geweest, kan m. i. niet in algemeenen zin met ja of neen beantwoord worden, aangezien men met het stellen daarvan een gebied betreedt, waarop zich nog vele andere factoren geldend maken, en waarover de meeningen zeer verdeeld zijn. Wel bekomt de voorhoede door de toevoeging van artillerie meer innerlijke kracht, doch aan den anderen kant zal haar dit in sommige gevallen slechts des te stoutmoediger maken, terwijl de toestand, waarin de artillerie der voorhoede dan geraakt, dikwijls verre van benijdenswaardig zal zijn. Voor de batterijen der hoofdmacht blijven de omstandigheden in elk geval in hoofdzaak, zooals zij in de bovenstaande voorbeelden werden aangegeven, ook al was de voorhoede reeds in staat geweest, zelf eenige vuurmonden in gevecht te brengen. De geschetste toestand, die, zooals wij zagen, het stellen van overdreven eischen aan de artillerie tengevolge had, is m. i. eene zeer ongewenschte; hij wordt echter dikwijls bij de oefeningen geboren, en wel door het te haastige optreden der eigen infanterie. Men moet hier m. i. kiezen of deelen; of de infanterie moet in hare overgrootte (vredes-)voortvarendheid met kracht worden tegengegaan, of de artillerie moet nog sneller, dan meestal reeds geschiedt, in hare stellingen worden gejaagd. Doet men dit laatste, dan zullen de oefeningen, voor de strijdvaardigheid en den moreelen toestand der artillerie, in plaats van nuttig, eerder nadeelig gaan werken. Terwijl toch de veldartillerie tijdens

hare zelfstandige oefeningen nabij de garnizoenen — voortbouwende op de met groote zorg bij de elementaire instructiën en winterbijeenskomsten aan officieren en minderen geleerde theorieën — bij het innemen van stellingen met de grootste kalmte en omzichtigheid de daarvoor gestelde regels tracht te volgen en toe te passen; terwijl alle batterijen elk jaar in de Legerplaats bij Oldebroek eene serie van practische oefeningen doorloopen, waarbij in dit opzicht aan officieren en kader de hoogste eischen gesteld worden; terwijl ieder artillerist, die tracht op de hoogte van zijn vak te blijven, in binnen- en buitenlandsche geschriften de groote voordeelen van het nauwkeurig verkennen van het terrein, gedekt opmarcheeren naar, en omzichtig innemen van de stellingen breed vindt uitgemeten, zou men dan bij de oefeningen met de andere wapens een groot deel van het met zooveel zorg geleerde of nooit zien toepassen, of, wat erger is, zelfs over boord moeten werpen. Hier, waar iedereen gevoelt, dat de kroon op het werk gezet kan worden, daar zich nu de, helaas zoo weinig voorkomende, gelegenheid aanbiedt, om werkelijk in oorlogsverhouding tot de andere wapens in vreemd terrein op te treden, zou dan al het andere moeten worden opgeofferd aan het streven naar snelheid bij het in werking brengen der kanonnen. De gevolgen hiervan laten zich gemakkelijk gissen. Bij het innemen eener stelling zal er geen tijd beschikbaar zijn, om officieren en kader omtrent deze handeling van te voren behoorlijk in te lichten, of zelfs maar de noodzakelijkste instructiën te geven; de batterijen zullen veelal eenvoudig in draf gezet worden, en hare voorgangsters in eene onbekende richting met een onbestemd doel volgen; het zal voorkomen, dat niemand nog precies weet, waar de in te nemen stelling zich bevindt, voor hij bemerkt, er reeds te zijn aangekomen; iedereen zal, na het afleggen der stukken, maar moeten trachten zich zoogoed mogelijk te redden, en te doen, wat hem in verband met de gegevens, waarover hij gaandeweg de beschikking heeft gekregen, en de orders, die hem door de haast lang niet altijd duidelijk en volledig, toekomen, het beste toeschijnt.

Waar enkelen later uit de vurende batterij en ter sluiks eens zullen rondzien, en zich afvragen, of er geen aanleiding geweest zou zijn, om bij den bestaanden toestand van het terrein, en de voorkomende gevechtsonstandigheden, de stelling geheel gedekt in te nemen, of wel om van den aanvang af eene der indirecte richtmethodes toe te passen, wat toch geleerd werd, bij den artilleriestrijd veel te zullen voorkomen; waar anderen betere maatregelen hadden weten te nemen, om zich bij den opmarsch aan 's vijands vuuruitwerking te onttrekken, daar zullen zij allen, niet wetende, dat al deze gewenschte en aanbevelenswaardige voorzorgen ter wille van den spoed achterwege moesten blijven, van den gang der zaken weinig begrijpen; men moet zelfs vreezen, dat het vertrouwen in het doorzicht en de bekwaamheid der leiders door dergelijke overdenkingen niet zal worden verhoogd. Het resultaat is, dat de artillerie bij de oefeningen weinig zal leeren, en dat menigeen bij de latere theoretische beschouwingen de gedachte aan de wijze,

waarop het behandelde in de practijk werd uitgevoerd, niet van zich zal kunnen afzetten.

Liever dan de veld-artillerie op deze wijze te gaan drijven in eene richting, die m. i. voor haar verderfelijk zou kunnen worden, moet men dus aan de infanterie leeren, zich bij oefeningen, bij de inleiding van het gevecht en bij den artilleriestrijd, meer dan tot nu toe geschiedde, te regelen naar de artillerie. Men zij hierbij indachtig aan het feit, dat in den werkelijken oorlog de artilleriestrijd dikwijls uren duurt, en dat de andere wapens tijdens deze gevechtsperiode wel gedwongen zullen zijn de uitwerking van het artillerievuur af te wachten.

Het spreekt vanzelve, dat in de latere tijdperken van het gevecht de toestanden in dit opzicht geheel anders zullen worden. Men bedenke evenwel, dat bij het innemen van eene tweede stelling door de artillerie de omstandigheden voor dit wapen meestal veel gunstiger zijn en wel: 1° omdat iedereen dan reeds omtrent den vijand en diens opstellingen is georiënteerd, terwijl ook de plaatsen, waar de eigen troepen optreden, aan de batterijen ongeveer bekend zullen zijn; en 2° omdat er voor de verkenning der stelling in den regel veel meer tijd beschikbaar is, aangezien zij meestal reeds veel van te voren (dikwijls op eigen initiatief van den Art.-Cdt.) kan geschieden. Het is dus voornamelijk in de eerste periode van het gevecht, dat er tegen gewaakt moet worden, dat aan de artillerie geene eischen gesteld worden, waaraan zij of niet, of slechts ten koste van hare eigen innerlijke waarde en geoefendheid kan voldoen.

Mocht het bovenstaande kunnen strekken, om de vele artilleristische details, die bij het optreden der batterijen niet veronachtzaamd mogen worden, nog eens onder de aandacht, vooral van niet-artilleristen, te brengen, meer klaarheid in de toestanden voor het vervolg te doen ontstaan, en tevens de artillerie van een meestal niet verdienden blaam te zuiveren, dan zou het wellicht eenig nut stichten. Alleen toch door de *goede* samenwerking van de verschillende wapens zal het doel, dat de Alg. Bev. zich in een gevecht stelt, met de minste verliezen en langs den besten weg bereikt kunnen worden. Bij de oefeningen, waar steeds het streven behoort voor te zitten, om een getrouw beeld van de werkelijkheid te geven, mag er m. i. allerminst tegen dit beginsel worden gezondigd.

W. H. DOORMAN.

1ste Luitenant-Adjutant der Veld-Artillerie.

Januari 1900.

BOEKAANKONDIGINGEN.

MAX PEMBERTON. De Oogst van het Zwaard. Uit het Engelsch,
door HILDA. *Zalt-Bommel*, H. J. VAN DE GARDE EN CO.

Bij het overdenken van den inhoud en de strekking van dezen roman vraagt men zich onwillekeurig af, of het schrijven van een werk van \pm 400 bladzijden druks in onzen tijd eigenlijk nog wel noodig is, om ons van de verschrikkingen van den oorlog te overtuigen. Maar zelfs aangenomen, dat dit het geval ware, dan nog vreezen wij, dat de wijze, waarop dat doel hier wordt nagestreefd, weinig geschikt is om de beoogde uitwerking te verkrijgen. Zoowel ons hart, als ons verstand wordt door de zeer gewrongen, om niet te zeggen onmogelijke toestanden, welke ons in „De Oogst van het Zwaard” geschetst worden, zoozeer geweld aangedaan, dat wij ons niet kunnen voorstellen, dat men dit boekwerk anders dan geheel onvoldaan uit de handen legt. Alle overdrijving schaadt, niet het minst in een kunstwerk, en het bezigen van zoo schelle kleuren, als hier geschiedt, geeft aan de geheele schilderij iets zóó onwaars, dat daardoor onmogelijk de gewenschte indruk kan worden teweeggebracht.

De vertaling is daarbij verre van vlekkeloos.

Beknopt Overzicht van het ontstaan, de ontwikkeling en voornaamste krijgsbedrijven der Nederlandsche Veld-Artillerie, in het bijzonder van het 1ste Regiment, door J. L. TEN BOSCH, 1ste Luitenant 1ste Regiment Veld-Artillerie. 's-Gravenhage, DE GE-BROEDERS VAN CLEEF. 1900.

Voltoende aan een hem verstrekte opdracht tot aanvulling en voltooiing van de in het korps-album ingeschreven geschiedenis van het 1ste Regiment Veld-Artillerie, heeft de 1ste Luitenant TEN BOSCH terecht ingezien, dat — ook in verband met de verschillende reorganisatiën van het Wapen der Artillerie — de geschiedenis van het 1ste Regiment niet was af te scheiden van die van het geheele Wapen. Daaraan heeft het werkje, dat wij hierbij aankondigen, het aanzijn te danken; een aanzijn, waarin wij ons oprecht verheugen, omdat daardoor menig feit en menig gegeven, voorheen onder het stof der archieven bedolven,
Mil. Spect. 1900.

thans onder ieders bereik wordt gebracht. De Schrijver heeft daardoor een werk verricht, dat hem aanspraak doet maken op de erkentelijkheid van allen die, bij de voortdurende wisselingen waarvan wij getuige zijn, hunne aandacht niet uitsluitend tot het heden en de toekomst bepalen, doch ook aan het verleden de aandacht schenken, waarop het zoo ruimschoots recht heeft. Te grooter kan die erkentelijkheid zijn, waar de Luitenant TEN BOSCH zijn vrijwillig ondernomen arbeid met evenveel nauwgezetheid als zaakkennis heeft ten uitvoer gebracht.

Projets et Tentatives de débarquement aux Iles Britanniques (1793—1805), par EDOUARD DESBRIÈRE, Capitaine breveté au 1er Cuirassiers. Publié sous la Direction de la Section historique de l'Etat-Major de l'Armée. Paris, 1900. 1 vol. in-8. Prix 10 fr. Librairie Militaire R. CHAPELOT & Cie, Rue et Passage Dauphine, 30, Paris.

La Section historique de l'État-Major de l'Armée, continuant ses publications relatives à la période de la Révolution et de l'Empire, vient de faire paraître un nouvel ouvrage qui présente un intérêt tout particulier. Il s'agit de *l'Histoire des Projets et Tentatives de débarquement aux Iles Britanniques, de 1793 à 1805*, publiée par le Capitaine DESBRIÈRE.

L'intérêt de cet ouvrage tient à des causes multiples; au point de vue purement historique, il est capital. Dans la période, en effet, qui s'étend des premiers jours de la République à l'apogée de l'Empire, l'histoire intérieure, l'histoire militaire continentale de la France, ont pour ainsi dire absorbé l'attention des historiens, et bien peu ont abordé et approfondi l'étude de la politique française vis-à-vis de l'Angleterre, tout au moins dans son ensemble.

C'est cette lacune que vient de combler M. le Capitaine DESBRIÈRE, que sa connaissance approfondie de la langue anglaise a mis à même d'utiliser toute une série inexplorée de documents impartiaux, en même temps qu'une réelle expérience des choses de la mer lui permettait de présenter certains faits sous un jour tout nouveau. Le premier tome de cette importante étude va de 1793 au départ de l'expédition d'Égypte. Il analyse ou rapporte à peu près tous les projets, particuliers ou officiels, proposés contre l'Angleterre: les premiers plans de 1792 et 1793, l'expédition des Iles normandes de 1794, le curieux projet de chouannerie de 1796, les débuts des flottilles; enfin, la première expédition d'Irlande qui se termine par le désastre de Bantry, étudié pour la première fois au point de vue maritime.

Après les diverses tentatives de 1797, l'auteur aborde enfin la préparation par BONAPARTE de l'expédition qui finalement fut dirigée sur l'Égypte. Ce dernier chapitre est particulièrement intéressant, par suite du rôle de BONAPARTE, extrêmement curieux et délicat à analyser, et de

ses différents états d'esprit vis-à-vis de l'Angleterre; le changement de destination de l'expédition de 1798 et son envoi en Egypte sont expliqués ici par l'auteur, suivant une version très nouvelle.

Cette dernière partie du livre nous montre réellement BONAPARTE sous un aspect qui n'avait pas encore été complètement analysé et que la suite de l'ouvrage précisera peut-être encore plus.

Nous reviendrons sous peu sur l'ouvrage du Capitaine DESBRIÈRE, qui a une grande valeur militaire.

P.

La pacification de Madagascar. Ouvrage rédigé d'après les Archives de l'Etat-Major du Corps d'Occupation par F. HELLOT, Capitaine du Génie. *Paris*. Librairie Militaire CHAPELOT ET Co., 1900.

Onder velerlei en vaak zeer uiteenlopende vormen houdt de jacht naar het bezit van grondgebied in vreemde werelddeelen steeds aan. Volken, die sinds langen tijd hierbij voorgingen, ziet men ook in onze dagen nog altijd ijverig werkzaam om het reeds verkregen gebied uit te breiden; en terwijl andere, die in kracht, en daarmee noodzakelijkerwijze ook in invloed, teruggingen, gedwongen worden hun bezit af te staan, ontwikkelen weder jeugdige of verjongde natiën, die zich sterk en geroepen gevoelen om een belangrijke rol op het wereldtooneel te gaan vervullen, eene kracht, die duidelijk wijst op den ernst en de volharding van het streven, om zoo mogelijk in te halen, wat te lang werd verzuimd. Een blik op de kaart doet dan ook zien, hoe de aardbodem grootendeels onder de beschaafde volken verdeeld is.

Lang zal het echter voor vele dier gebieders duren eer het doel, dat aan het koloniseeren ten grondslag lag, volledig is bereikt; eer de inlandsche bevolking voldoende beschaafd zal zijn om eenerzijds arbeidskrachten te leveren, gelijk die voor de ontginning van den bodem vereischt worden, en ten andere de zoo gewenschte markt te vormen tot afzet op groote schaal der producten van de nationale nijverheid. Militaire krachten zullen daarbij, ook nadat de eerste operaties tot eene meer of mindere gewelddadige annexatie leidden, bij het benutten dus van de behaalde overwinningen en de bevrediging der bevolking, die op deze laatsten volgen moet om de welvaart te kunnen doen herleven, althans in den aanvang ongetwijfeld vaak een belangrijke taak te vervullen hebben.

En al moge hier zeker meer nog dan op eenig ander operatietooneel het beginsel gelden, dat elk optreden geheel van de omstandigheden zal moeten afhangen, dat de handelingen met recht aan den toestand als aangepast moeten zijn, dit neemt niet weg, dat met de elders opgedane ondervinding zeker voordeel gedaan kan worden, zoodat ook op dit gebied, naast de practijk van den oorlog, de krijgsgeschiedenis als de beste leerschool moet worden beschouwd.

Onder de bronnen, die bij de studie dier krijgsgeschiedenis ten dienste staan, zal, naar het ons voorkomt, het hierboven genoemde werk, dat in opdracht van den generaal GALLIENI door den aan zijn staf toegevoegden kapitein der genie HELLOT werd saamgesteld, voortaan een belangrijke plaats innemen.

Eene eerste expeditie had in de maand September 1895 tot het bezetten van Tananariva geleid. Bij het vredesverdrag, dat de generaal DUCHESNE Koningin RANAVALO deed teekenen, erkende deze het Fransche protectoraat, en het scheen alsof de Hova's zich zonder veel verzet bij dien toestand zouden nederleggen. Toen de genoemde generaal echter in den aanvang van het volgende jaar, na den heer LAROCHE als resident-generaal te hebben aangesteld, het eiland verliet, bleek hier, gelijk zoo vaak aldus geschiedde, hoe het gezag te spoedig in handen der civiele autoriteit was overgegaan.

In de hoofdstad brak toch een oproer uit, dat tot den opstand der bevolking van nagenoeg het gansche eiland leidde; op verschillende punten werden Fransche ambtenaren en officieren vermoord; de toestand van het niet sterke bezettingsleger werd steeds moeilijker, en eindelijk was de gemeenschap met de zee tot den gebrekkigen weg van Tananariva naar Tamatave beperkt, en kon ook van dezen slechts onder sterke militaire dekking worden gebruik gemaakt. Blijkbaar stelden de hoofden der opstandelingen zich ten doel de Fransche troepenmacht door uit-hongering tot overgave te dwingen, waartoe zij ook het werken op de rijstvelden zooveel mogelijk belemmerden en beletten.

Onder deze omstandigheden besloot in September 1896 de Fransche regeering het tot rust brengen van de nieuwe kolonie en het er op hechten grondslag vestigen van haar gezag op te dragen aan den generaal GALLIENI, die door zijne handelingen in veldtochten, zoo in Soedan als in Tongking, met recht als de geschikte persoon voor de zeker moeilijke taak kon worden beschouwd.

In het werk van den kapitein HELLOT vindt men nu de operatiën beschreven, die van October 1896 tot Maart 1899 volgden.

De nieuwe opperbevelhebber begon met het instellen van een centraal gezag, dat de eenheid tusschen de krijgshandelingen en de regeling der binnenlandsche aangelegenheden ten volle waarborgde, maar hij schroomde daarbij niet aan de commandanten der kringen, waarin het bezette gebied weldra verdeeld werd, zoo op staatkundig als op administratief en militair gebied eene uitgebreide volmacht te verleen.

Wij zien verder hoe de generaal bij zijn optreden nagenoeg alle beschikbare militaire krachten in het district Emyrne, waarin de hoofdstad gelegen is, samentrok, om in de eerste plaats de ongestoorde gemeenschap met Tamatave te verzekeren; hoe hij daartoe den meer noordwaarts naar Majunga voerenden weg tijdelijk losliet, en ook het onderwerpen van verdere districten uitstelde tot de rust in het hart van het land geheel en voorgoed hersteld zoude zijn.

Toen dit doel bereikt was, werd kringsgewijze en vaak ook sprongsgewijze verder gegaan, en daarbij eene strategie gevolgd, die de kapitein HELLOT scherp en juist teekent door de woorden „aller du connu à l'inconnu, s'appuyer sur la conquête de la veille pour préparer la conquête du lendemain”. Hoe daarbij verder werd te werk gegaan, de détails van elken toestand en de bezwaren, die in elken kring of in elk district te boven gekomen moest worden, vindt men tot in bijzonderheden in het boek beschreven.

Het sterkst treft echter bij het lezen van het werk wel het innig verband, dat blijkbaar tijdens den ganschen veldtocht tusschen de strategie en de staatkunde bestaan heeft. Alle handelingen getuigen van het ernstige streven van den opperbevelhebber om in elk onderworpen district door doeltreffende maatregelen spoedig goed geregelde toestanden in het leven te roepen, en zoo de welvaart te doen ontstaan, die ook voor de toekomst op de beste wijze de rust verzekeren zou. In de in alle opzichten leerzame instructies, die door den generaal tot de districtscommandanten gericht worden, en die het werk ons alle volledig leert kennen, wordt ook dezen een dergelijke gedragslijn voorgeschreven, en mede door hen ziet men dan ook dezelfde beginselen getrouw toegepast.

Zoodra de toestand het slechts veroorloofde, werden markten geopend; voorts wegen verbeterd en aangelegd, scholen opgericht, belastingen regelmatig geheven, en alom getracht een bestuur in te stellen, dat, steunend op de kracht der Fransche wapenen, zoogoed mogelijk in overeenstemming was met de zeden en gewoonten der betrokken inlandsche bevolking.

Door die innige en juiste samenwerking van staatkundige en militaire middelen werden ook bij de operatiën belangrijke uitkomsten verkregen. Steeds waren de districtscommandanten er op uit, door den invloed van juist gekozen gezanten te bewerken, dat oproerige hoofden zonder tegenstand te bieden tot onderwerping zouden besluiten; en gaf eenig hoofd zich over, zoo luidde steeds een der hem gestelde voorwaarden, dat hij op zijne beurt tot bevrediging van zich nog verzettende stammen zoude medewerken. Het boek doet ons zien, dat op deze wijze vaak uitgestrekte landstroken gewonnen werden, zonder dat een gewelddadig optreden daarbij vereischt werd.

In zijn bovenomschreven streven is de generaal GALLIENI blijkbaar goed geslaagd. In den aanvang van 1899 waren toch zoo het centrum als het noorden en het zuiden van het eiland volkomen tot rust gebracht en was hier een geregeld bestuur ingevoerd; en wel weigerden in het westen de bewoners van Menabe nog altijd zich te onderwerpen, maar een kring van militaire posten bewaakte toen ook dit gebied, en verzekerde de veiligheid der het omringende districten.

De voorrede van het werk geeft de beginselen aan, welke toepassing voornamelijk tot het verkrijgen dier uitkomsten heeft bijgedragen. Allen verdienen deze gewis overweging, maar wel in het bijzonder is dit het geval met de woorden, die wij ons vergunnen nog uit de instructie van

den 22^{en} Mei 1898 aan te halen, ook omdat zij bij uitnemendheid ons de opvattingen van den generaal GALLIENI leeren kennen: „Rien n'est plus nuisible en matière coloniale que des principes tout faits, des clichés tout préparés, qui, bons dans certaines circonstances, à certains moments et dans certains milieux, ne sont plus du tout applicables quand les circonstances, les moments et les milieux ne sont plus les mêmes”.

Verder stil te staan bij de lessen, die uit het boek getrokken kunnen worden op het gebied van administratie, van verpleging, van transportwezen en van vele der nieuwere hulpmiddelen van de krijgskunde onzer dagen, zou ons te uitvoerig doen zijn. Slechts zij nog opgemerkt, dat talrijke kaarten en schetsen het volgen der operatiën in verschillende gebieden gemakkelijk maken, en dat de fraaie illustraties er zeker toe bijdragen om onze belangstelling in de beschreven toestanden te verhoogen en ons van deze eene goede voorstelling te vormen.

H. O.

Ter aankondiging ontvangen:

Aanteekeningen bij de studie der Strategie, door H. OOLGAARDT, Kapitein der Veldartillerie. *Haarlem*, 1900. DE ERVEN LOOSJES.

Projet de recrutement de l'armée belge, par le Colonel VAN BEVER. *Bruzelles*, 1900. Office de publicité. J. LEBÈGUE et Cie.

1793—1805. Projets et tentatives de débarquement aux îles britanniques, par EDOUARD DESBRIÈRE, Capitaine breveté au 1er cuirassiers. Publié sous la direction de la section historique de l'état-major de l'armée. Tome premier. *Paris*, 1900. Librairie Militaire R. CHAPELOT et Cie. Prix: 10 fr.

Zelfonderricht. Stenographie, door RIËNTS BALT. In weinige uren aan te leeren. Vijfde druk. Achtste, negende en tiende duizend. Prijs f0.80. Uitgave van RIËNTS BALT, *Den Haag*, 1900.

Zonder mondeling onderwijs in vijf minuten Muziek-Noten lezen, door PHILHARMONICUS. Uitgevers-Maatschappij „Vivat”, *Amsterdam*, 1900.
